

Revista escrita en totes les modalitats
lingüístiques del diasistema
occitano-romà

Paraula d'Oc

Paraula d'Oc

Segona època, núm. 9

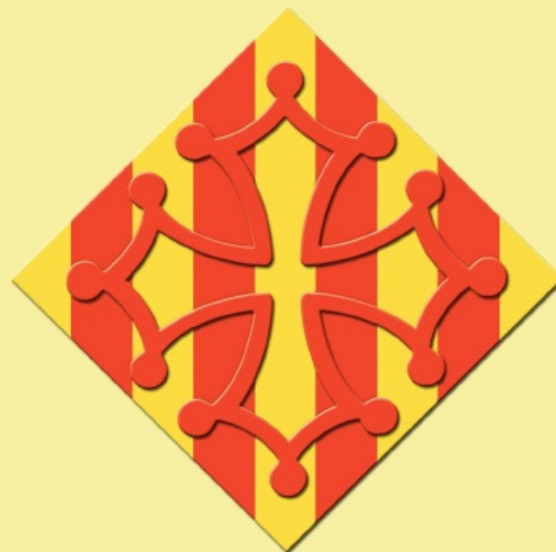
Fulls de recerca científica i intuïció creativa

Editada per l'associació **Oc-València**
Centre Internacional de Recerca i
Documentació Científica, CIRD'OC.

Amb el suport de l'

Segona època, núm. 9

València, 2010.

PARAULA D'ÒC

Època II, núm. 9

València, 2010

Tots els drets reservats. El contingut d'esta obra està protegit per la llei, que estableix penes de presó i/o multes, a més de les corresponents indemnitzacions per danys i perjudicis, per als que reproduïsquen, plagien, distribuïsquen o comuniquen públicament, en tot o en part, una obra literària, artística o científica, o la seua transformació, interpretació o execució artística fixada en qualsevol tipus de suport o comunicada per qualsevol mitjà, sense la preceptiva autorització dels autors.

© Els autors.

© CIRDOC.

ISSN: 1577-2047

Dep. legal: V-3.970-1996

Centre Internacional de Recerca i Documentació Científica.

Associació d'Occitanòfils Valencians.

<http://www.oc-valencia.org>

Maquetació i gràfics: Joan Martinis

TAULA

- EDITORIAL	5
- EL PODER DE LES IDEES: ELS CATALANS I LA LLENGUA OCCITANA. <i>Per Bernat Bordoll.</i>	7
1. EL DISCURS LINGÜÍSTIC	9
2. EL PANOCCITANISME	23
3. LA CONVERGÈNCIA OCCITANOCATALANA	47
4. EL DEBAT IDEOLÒGIC	61
5. BIBLIOGRAFIA	67
- CLAUS PER A ENTENDRE EL CONFLICTE LINGÜÍSTIC VALENCIÀ. <i>Per Lluís Fornés.</i>	70
I - UNA UNITAT LINGÜÍSTICA IMPRECISA	70
II - DE VERITATS CIENTÍFIQUES I DE FAL·LÀCIES	74
III - LLENGUA VALENCIANA	77

EDITORIAL

Inicíem la segona època de la revista Paraula d'Òc, ara en edició virtual. Els Occitanòfils valencians continuem militant amb l'objectiu de reviscolar la consciència de tots els habitants compresos entre Gueret, Guardamar, Bordeu i La Gàrdia, un espai geogràfic que des de l'època dels trobadors havia sigut, naturalment, el nostre espai cultural: Les Terres d'Òc. Amb el nefast Manifest de 1934, embolcallat amb expressions científiques, però clarament farcit d'interessos polítics, Barcelona va tallar les relacions entre els dos costats dels Pirineus, que fins aquell moment havien sigut harmòniques i fructíferes. Després de la problemàtica decisió política, potser als catalans els haja anat bé, però a València es va aguditzar l'anticatalanisme i va aparèixer la Batalla de València. I continua oberta. De l'altre costat dels Pirineus, ni la imitació de les idees barcelonines han tingut la capacitat suficient per a resoldre els problemes socio-lingüístics ni la mirada a París tampoc. Provença i Gascunya continuen reclamant les seues formes identitàries. Si diguem no a les imposicions de Madrid i París, també diguem no a qualsevol altra idea "centralista" que vulga impondre el seu 'domini'.

L'espai de les Tèrres d'Òc, amb els trobadors com a figura simbòlica cultural i lingüística de la qual partim –Jordi de Sant Jordi i Ausiàs March compresos-, ha sigut i ha de ser, un espai amb una llengua policèntrica –o modalitats lingüístes o llengües-, una cultura tan diversa com de consciència unitària, un espai històric que hem d'estudiar conjuntament, i un futur d'intercanvi econòmic entre totes les Tèrres d'Òc que pot ser una passa endavant importantíssima, si pensem en l'Europa que s'està construint.

L'enfrontament entre valencians i catalans que actualment sembla impossible de reconduir, es diluïx en el nou espai de germanor, i, per tant, podria perdre el dramatisme actual i possibilitaria un futur més seré i més rendible per a tots. I, pensem d'igual manera, en referència als problemes de les perifèries de l'Occitània estricta. Quan hem dit tots, hi són compresos: llenguadocians, gascons, provençals, llemosins, auvernhat, valencians, catalans, mallorquins... Una nova consciència d'agermanament de les Tèrres d'Òc, amb una praxi d'intercanvis culturals, turístics, econòmics, etc. és el millor camí per a desdramatitzar els conflictes existents en les perifèries i per a bastir un futur més fort i més productiu en el conjunt de les Tèrres d'Òc: de Gueret a Guardamar i de Bordeu a La Gàrdia.

‘EL PODER DE LES IDEES: ELS CATALANS I LA LLENGUA OCCITANA’

Bernat Bordoll

INTRODUCCIÓ

La situació lingüística actual al món sovint es pot explicar a partir d’una oposició d’idees: les idees dominants, generals, i les idees dominades, minoritàries, que aspiren normalment a dominar. Pel que fa a les llengües, l’ús i el desús, la vida i la mort, el prestigi i el desprestigi... és fàcilment explicable en aquesta clau ideològica.

Les ideologies, els prejudicis i les opinions lingüístiques sovint són els elements que desencadenen més fenòmens, de vegades positius i d’altres de negatius, en el desenvolupament de les llengües. Què és la ideologia, però? De quina manera pot intervenir en els afers lingüístics? És un element prou estudiat a l’hora d’analitzar tota la producció de textos que s’elaboren sobre afers lingüístics? Per mitjà d’aquest article es vol posar de manifest com les ideologies representen un condicionament important en l’evolució de les llengües i com esdevenen el motor del discursos lingüístics o sobre les llengües, i de la planificació lingüística.

De quina manera els discursos incideixen en les llengües? Les opinions dels científics són sempre objectives? He intentat d’analitzar ací el pes de la ideologia en el discurs, bo i destacant la producció dels discursos lingüístics o sobre llengües.

En aquest cas, la gran quantitat de textos sobre la relació entre el català i l'occità són un bon exemple del pes de les idees, les opinions i els prejudicis en l'elaboració del discurs. Val a dir que en aquesta distinció lingüística, la més general actualment, amb la denominació de 'llengua catalana' també s'inclou el valencià. Al llarg d'aquest article, doncs, hi ha una exposició de les idees associades a l'entorn d'aquestes dues llengües, dels precedents de llur separació lingüística oficial, i de les idees més interessants, a parer meu, del panoccitanisme d'avui dia.

La situació actual entre el català i l'occità és fruit en gran part dels discursos que es produïren entre el darrer terç del segle XIX i principi del XX. Per comprendre millor les relacions lingüístiques actuals entre aquestes dues llengües, per tant, cal analitzar-ne els precedents, és a dir, els esdeveniments més importants que es produïren des de les darreries de la Renaixença fins als anys 30 en el debat entre els discursos catalanistes —els partidaris de la creació del català modern i la construcció nacional dels Països Catalans— i els panoccitanistes— els partidaris de la llengua d'Oc o occità i la construcció d'Occitània—. A parer meu, és un període molt interessant des del punt de vista ideològic i fonamenta les bases de l'elaboració actual d'aquestes dues llengües.

Cal assenyalar també que les relacions entre la llengua occitana i la catalana són encara objecte de debat. Així, doncs, em sembla molt interessant d'analitzar les idees que es generen en el panoccitanisme d'avui dia perquè poden ésser un recurs a tenir en compte en la planificació lingüística tant del català com de l'occità

1. EL DISCURS LINGÜÍSTIC

1.1 La ideologia

Hi ha moltes definicions i aproximacions, sovint polèmiques, a l'entorn del concepte d'ideologia. Una llista ben nombrosa d'autors ha volgut definir què és la ideologia i establir-ne el concepte bàsic.

El filòsof francès D. de Tracy a les darreries del segle XVIII elaborà el concepte d'ideologia com la 'ciència de les idees' (l'estudi de la manera de pensar, parlar i argumentar...). Així, doncs, les ideologies es relacionarien amb el sistema d'idees, polítiques o religioses que comparteix un grup. Seguint Tracy, a l'hora de parlar d'ideologia, alguns autors contemporanis han destacat bàsicament l'aspecte de les idees, prescindint de la dimensió social o crítica que té per a d'altres. El terme 'ideologia' pren d'aquesta manera una dimensió conceptual que fa referència a un fenomen mental, relacionada amb l'inconscient i a les representacions subjectives, és a dir, bàsicament amb les idees *per se*. La ideologia esdevé "la part de l'inconscient que pot ésser dita" com diria J.B. Thomson. Tanmateix, els estructuralistes francesos i els postestructuralistes consideren la ideologia no tant com a part de l'inconscient o de les representacions subjectives, sinó com el producte de les relacions viscudes en les xarxes socials. Per tant, doncs, el terme pren en aquest corrent un caire més social en què la societat és l'element primordial a tenir en compte.

D'altra banda, el concepte 'ideologia' pot abraçar un altre significat: la ideologia com un reflex dels interessos d'un grup social determinat. En aquest cas, la ideologia es presenta com una veritat universal i es relaciona amb les posicions de

poder —social, polític, econòmic—. Les idees que hom pot extreure dels diferents discursos són sempre al servei d'un grup social dominant o que aspira a dominar.

Una altra concepció és la que recull la tradició marxista, tal volta relacionada amb l'anterior. Al segle XIX, el filòsof Engels parlà de la ideologia com un concepte negatiu. Interpretant l'obra de Marx, aquest autor afirmava que les ideologies són l'expressió d'una 'falsa consciència', és a dir, creences populars —però equivocades— introduïdes per les classes dominants. El concepte negatiu d'ideologia, entès com a sistema d'idees que els grups dominants usen en benefici propi, s'ha mantingut força fins avui dia i, principalment, s'ha popularitzat. La connotació negativa del mot s'ha convertit en l'element central del concepte. És sovint un sinònim de creença falsa, equivocada o d'engany. De vegades, aquesta connotació negativa de la ideologia implica per a alguns autors un coneixement veritable complementari que sovint es reserva a la ciència, bo i atorgant-li una autoritat i neutralitat. Si la ideologia és un error, una idea falsa, bé ha d'existir una veritat. Tanmateix, la ciència també pot restar condicionada per grups de poder, per factors socials, culturals, polítics... Segons T. Van Dijk, aquest ús negatiu del concepte “comporta la polarització següent entre Nosaltres i Ells: Nosaltres tenim el coneixement veritable; Ells tenen ideologies”.

No hi ha pas gaire consens a l'hora de definir què és la ideologia. La definició bàsica d'aquest concepte que he seguit ací és, en general, la d'aquest darrer autor: “les ideologies són les creences fonamentals d'un grup i dels seus membres”. Per tant, doncs, podem trobar ideologies ben diverses: positives (feminisme, antiracisme..) o negatives (masclisme, racisme...); ideologies que tenen el control

o domini d'un àmbit o les que no el tenen i que són crítiques amb l'abús de poder. Les ideologies tampoc no han d'ésser pas sempre negatives o sempre dominants.

D'altra banda, cal assenyalar també que l'opinió i la ideologia no és ben bé la mateixa cosa. L'opinió és sempre personal, individual, la idea que hom té sobre una determinada qüestió. En canvi, la ideologia és col·lectiva, és la creença bàsica compartida per un grup. En els discursos, però, l'opinió personal de l'autor molts cops es barreja amb la ideologia, la qual cosa aporta una perspectiva personal a les idees generals que vehicula el discurs.

1.2 La ideologia lingüística

Pel que fa a les llengües, el component ideològic és un element que s'hi relaciona estretament. En principi, la ideologia és externa a l'estructura lingüística: d'una banda hi ha la llengua (fonètica, morfosintaxi...) i de l'altra els discursos amb una ideologia determinada. Això no obstant, la ideologia —explícita o implícita— d'aquests discursos pot arribar a modificar activament les estructures lingüístiques d'una llengua. Per exemple, el fet que un tret lingüístic produeixi un rebuig a la major part d'una comunitat lingüística, provocarà que aquest tret desaparegui. La ideologia, doncs, esdevé un element determinant en el fenomen del canvi lingüístic.

De fet, molts del canvis lingüístics es poden explicar a partir de la interpretació ideològica: per exemple, com diu R.L.Ninyoles, sovint els membres d'una comunitat lingüística subordinada arriben a sentir *autoodi* per la pròpia manera de parlar, és a dir, arriben a identificar-se amb els interessos dels grups dirigents fins

al punt que rebutgen o fins i tot neguen la pròpia identitat. O bé encara es pot arribar a l'extrem: si un parlant d'una comunitat en procés de substitució creu realment que l'abandonament de la seva llengua és una cosa positiva, aquest procés de substitució es pot produir sense necessitat de pressions exteriors.

Si el component ideològic és bàsic per comprendre el canvi lingüístic, és molt rellevant també en els discursos sobre les llengües. En aquest sentit, els prejudicis lingüístics són un element massa freqüent: podem sentir que hom parla de llengües difícils o fàcils, llengües clares —intel·ligibles— o fosques, llengües lletges o belles... Totes aquestes opinions venen condicionades pel partidisme de la pròpia llengua. Són comentaris quotidians que s'estenen entre la massa social, mes sovint se senten també entre els especialistes en llengües. Com ja he dit, la lingüística també és sensible a les pressions externes, socials, etc.

Hi ha prejudicis que es poden difondre des d'una situació de poder que tal volta poden fer més mal encara: les denominacions com ara 'llengua de cultura', 'llengües internacionals', 'llengües aptes per a la literatura', 'llengües de progrés'... responen a uns clixés de prejudicis lingüístics amb una intenció ideològica molt accentuada. Les llengües codificades, amb literatura escrita, són més 'llengües' que les llengües que no s'han escrit mai? Segons J. Tuson, "el prejudici lingüístic (innocent o programat) és una manifestació del racisme aplicat a les llengües i els seus parlants. El 'meliquisme' lingüístic pot portar a l'exaltació de la pròpia llengua i aquesta, sense saber-ho ni demanar-ho, es veurà obligada a acomplir tot de funcions per a les quals no estava preparada: de ser un instrument neutre, l'expressió del pensament i la consolidació dels humans com a éssers intel·ligents,

esdevé estandard, eina de dominació i àdhuc d'extermini: una llengua, considerada més apta que d'altres, pot produir la mort de moltes llengües”.

En tot això, també és prou conegut el component ideològic i els prejudicis que hi ha entre el binomi 'llengua' i 'dialecte'. Les llengües esdevenen sistemes lingüístics prestigiosos, dignes d'aprendre, mentre que els dialectes són menyspreats sense cap interès. Com diu J. Veny, “termes aparentment simples [els de llengua i dialecte] s'amaren de complexitat a causa dels diversos valors semàntics de què s'han cobert, de l'aplicació d'aquests conceptes a llengües diferents o de la dificultat de destriar uns dialectes dels altres”.

Els lingüistes han donat diversos valors al terme dialecte: dialectes socials —per exemple, el parlar dels gitanos—, dialectes històrics —per exemple, el català de Barcelona del segle XIII—, etc. Segons el criteri històric també podem establir dos tipus de dialecte: els dialectes que evolucionen *in situ* a partir del llatí vulgar en un territori concret (dialectes constitutius) i els dialectes que són el resultat d'una transplantament humà o colonització en una altra àrea (dialectes consecutius). La varietat estàndard d'una llengua també pot considerar-se com un dialecte més d'una llengua al costat dels altres dialectes.

La idea més popular sobre el terme dialecte, però, és la de sinònim de varietat geogràfica d'una llengua. Així, el dialecte seria la varietat lingüística associada a un territori d'un sistema lingüístic més gran (una llengua). Això ens pot fer pensar: quan es decideix que dos dialectes pertanyen a la mateixa llengua? Se n'ha parlat molt d'aquesta qüestió: quina és la frontera entre 'llengua' i 'dialecte'? Hi ha cap

sistema infal·lible per distribuir les varietats o els sistemes, els dialectes o les llengües? Hom pot ésser objectiu en aquestes distribucions? I què és l'objectivitat? Evidentment el component ideològic és fonamental en aquesta qüestió.

1.3 Els mapes lingüístics

Hi ha estudis i convencions per determinar la separació entre dialectes i llengües, però no són matemàtics i normalment venen condicionats per elements ideològics: les diferències lingüístiques són difícilment quantificables i els criteris numèrics no aclaririen gaire cosa. Segons J. Tuson —interpretant la teoria del filòleg Joan Veny—, podem dir que dues parles són constitutives d'una mateixa llengua si s'ajusten a tres requisits: 1) La comprensió recíproca ; 2) L'homogeneïtat estructural; i 3) L'adopció per la mateixa comunitat social. Val a dir que tots tres requisits tenen una gran càrrega de subjectivitat; aquest mateix autor ho reconeix. En el primer cas, la intercomprensió depèn en gran part de la voluntat dels parlants, de l'existència o no de prejudicis, de l'estat d'ànim... Respecte al segon paràmetre, hi ha llengües en què pot haver-hi acords o desacords entre la semblança estructural de tots dos parlars; no existeix una mateixa fórmula per determinar divisions dialectals. I pel que fa al tercer supòsit, els factors ideològics són determinants, tenen encara més pes que els altres: les fronteres polítiques, els estats sovint són els que determinen la divisió lingüística definitiva. Una llengua unificada però dividida entre dos estats per la frontera política i per dues realitats divergents tendirà a la divergència lingüística, és a dir, a la dialectalització i per ventura a la creació d'una llengua nova. En aquest sentit, també cal tenir en compte que la consciència d'una comunitat de parlants de pertànyer a una comunitat lingüística es pot haver alterat en un ambient de subordinació lingüística.

Si prenem aquests tres criteris i els apliquem al cas del català i l'occità, segons l'opinió d'un o d'altre, podríem arribar a la conclusió que són la mateixa llengua o que no ho són. A parer meu, la comprensió recíproca és força bona, sobretot amb l'occità meridional; l'homogeneïtat estructural també crec que és molt pròxima, de fet molt més que amb la resta de llengües romàniques (fonètica, morfologia, sintaxi...); finalment, però, la consciència lingüística és el factor determinant que separa el català de l'occità. La comunitat lingüística catalana no reconeix que el català i l'occità siguin la mateixa llengua; si més no, la majoria de catalans no ho creu. Tanmateix, entre la comunitat occitana la idea que el català també és occità és més freqüent.

En aquest sentit, la relació entre el català i l'occità ha estat durant molt de temps polèmica i objecte de debat. Hi ha hagut una gran producció de discursos que han discutit la divisió del català i l'occità en dues llengües o bé la inclusió del català en l'occità. Avui dia, però, la comunitat científica tracta de manera generalitzada el català i l'occità com a dues llengües independents. Així i tot, crec que és interessant d'observar aquests comentaris que el filòleg J. Veny fa al respecte en dues de les seves obres de més divulgació: els manuals de dialectologia catalana *Introducció a la dialectologia catalana* i *Els parlars catalans (síntesi de dialectologia)*. El component ideològic hi té una càrrega molt accentuada. Pens que és molt interessant d'analitzar aquest tipus d'obres perquè tenen una finalitat divulgadora que tal volta no té una altra obra més especialitzada: les ideologies són ací més evidents.

A la primera obra, l'autor crítica l'aplicació de mètodes dialectomètrics en el cas català i occità, concretament els que van seguir Sardà-Guiter (1975) a partir de la següent taula:

- 1) Llengua, si les diferències oscil·len entre 80% i 90% (poden arribar a 100% si un parlar pertany a una llengua d'una família diferent).
- 2) Dialecte, si les diferències van del 50% al 80%.
- 3) Subdialecte, si les diferències van d'un 30% a un 50%.
- 4) Parlar, si les diferències varien entre un 20 i un 30%.

Veny concretament crítica la conclusió a què arriben sobre l'aranès: “L'aranès, varietat del gascó, presenta [segons Sardà-Guiter] respecte a Durro, diferències de dialecte, i respecte a Esterri, de subdialecte: el nombre de diferències és semblant al que presenten, per exemple, Falset i Tarragona, o Borges Blanques i Montblanc(!!!); per molta influència catalana que es registri a la Vall d'Aran, costa massa d'acceptar que parlars que diuen *lúa* per *lluna*, *lup* per *llop*, *mieja* per *mitja*, *uec* per *foc*, *er* per *ferro*, *puret* per *poll*, *xibau* per *cavall*, *era* per *la*, etc. siguin considerats com dialectes o, pitjor, subdialectes, del català (nord-occidental) i no com pertanyents a una llengua diferent”.

Probablement les conclusions de Sardà-Guiter no s'ajusten gaire a la realitat, però pens que és interessant de destacar la resposta del dialectòleg: és a dir, no enumera pas els fenòmens lingüístics divergents, sinó que es limita a comparar alguns mots quotidians de l'aranès i del català nord-occidental per destacar l'evidència que són dues llengües diferents. Segons aquest argument, aquesta evidència podria ésser

discutida: de la mateixa manera que s'exposa aquesta tria de mots, en podríem fer una altra que ho contradigués. Sorprèn també que en aquesta tria de mots es faci la transcripció d'alguns mots aranesos a partir de la fonètica (*lup, puret, xibau* enlloc de *lop, poret, chivau*) i en canvi no ho faça amb tots els equivalents catalans (*cavall= caball*).

Al manual *Els parlars catalans (síntesi de dialectologia)* hi passa una cosa semblant. Veny parla així de la frontera de l'occità i el català: “Malgrat les profundes semblances entre català i occità, que expliquen que alguns en fessin d'aquell un dialecte d'aquest¹, és obvi que constitueixen dues llengües diferents, cadascuna amb la seva personalitat”. I tot seguit mostra una tria de parelles per demostrar-ne les diferències:

Occità	Català	Occità	Català
tü	tu	beur[e]	beur[ə]
caulet	col	rasú(n)	raó
biou	bou	süsar ²	suar
bela	bella	lüna ³	lluna
cana	canya	benda	bena
comba	coma	gardar	guardar
pot	llavi, morro	perdits ⁴	perdiu
jaune	groc	hostal ⁵	casa

¹ Noteu l'amigüitat d'aquestes paraules per dir que el català tradicionalment es considerava un dialecte occità.

² S'escriu *susar*.

³ S'escriu *luna*.

⁴ S'escriu *perditz*.

En aquesta taula se sobreentén que es parla de la llengua catalana en tota la seva extensió car si hom parlàs exclusivament del català rossellonès, al costat de l'exemple *rasú(n)* (rasón) hauria d'haver-hi *rauú* (raó). Cal dir que Veny tampoc no compta amb els trets de tot el domini lingüístic català. Bàsicament són exemples del català central —i quan li convé d'altres (*morro*)—. I respecte de l'occità sols dóna exemples del llenguadocià; la resta de parlars occitans són silenciats. Dóna a entendre una realitat inexistent: ni a tot el domini català es parla català central, ni, encara menys, a tot el domini occità es parla llenguadocià. I això sorprèn encara més si ho diu un especialista en dialectologia. Analitzem amb més detall els exemples de Veny:

—La primera diferència que Veny aporta és la realització de la *u*, que en occità es *ü*: *tü* (tu), *madiür* (madur)... llevat dels casos en què és semivocal [w]: *paur* (*por*), *causa* (*cosa*). Aquest tret és la 'gran diferència' que la romanística tradicionalment va utilitzar per separar el català de l'occità.

—El segon exemple, *caulet* (col) —*caul* també existeix en occità—. La conservació del diftong *au* llatí en occità és força general. Tanmateix, aquest fenomen no és pas estrany en català. En català antic existia també la forma *caul* (col) i dialectalment encara n'és freqüent aquest ús. Segons cada parlar pot ésser més o menys accentuat, mes podem trobar-ne exemples com ara *aucell*, *maure*...

⁵ S'escriu *ostal* (l'occità modern ha suprimit la grafia *h* que sols es manté en els parlars amb *h* aspirada com ara el gascó)

—La diftongació de *e, o* oberts llatins en *iè, uò, uè* és un tret diferencial del català, el qual fa *i, u*: *biou (bou), uelh (ull)*... Tot i que sovint en molts parlars occitans la pronúncia col·loquial és *bòu i ulh*.

—La reducció de *ll* i *nn* llatins intervocàlics en occità: *bela (bella), cana (canya)*. Tanmateix, en gascó trobem un fenomen més estrany encara. La *l* intervocàlica passa sistemàticament a *r* o *t*: gasc. *poret* (lleng. polet /cat. pollastre), gasc. *aquera* (lleng. *aquela* /cat. *aquella*)...

—La conservació dels grups *mb, nd* reduïts a *m, n* en català: *comba (coma), benda (bena)*. Tanmateix, el gascó comparteix aquest tret amb el català: gasc. *cama* (lleng. *camba*/cat. *cama*). La conservació dels grups *mb, nd* tampoc no és pas un tret desconegut en català: ex. *comandar, gamba (cama)*...

—La tria de lèxic bàsic divergent entre català i occità és arbitrària. De la mateixa manera que en podem destacar les divergències, podríem destacar-ne les semblances. A més, hi ha alguns exemples que no són únics a tot el domini occità: en occità també existeix el terme *casa* o *maison*, equivalents a *ostal*. Pel que fa a la divergència del color *jaune* i *groc*, el català té també dos termes diferents per designar el mateix color: *roig* (propi del català meridional) i *vermell*⁶.

—Em sembla absurd l'exemple de *beur[e]* i *beur[ə]*. Tothom sap que el català occidental fa també *beur[e]*. A més, la pronúncia gascona més estesa neutralitza la *e/a* a final de mot.

⁶ El mot *vermelh* també es troba en occità antic. En la poesia trobadoresca medieval occitana també es freqüent, per exemple en la de Guilhem d'Aquitània.

—El manteniment de la sibilant sonora intervocàlica *z* que caracteritza l'occità, desapareix en català: *posal* (poal), *susar* (suar). Això no obstant, en el català antic aquest fenomen no era pas estrany i avui dia encara podem trobar-ne restes en algunes àrees dialectals: *posal* (poal), *vesí* (veí)...

—L'occità manté la *tz* final mentre que el català la va canviar a *u*: *perditz* (perdiu); *patz* (pau). Tanmateix, el català medieval mantenia també la *tz* final: *cantatz* (cantau > canteu), *parlatz* (parlau > parleu)...

—El català palatalitza en *ll* la *l* inicial llatina: *luna* (lluna), *enloc* (enlloc), *lac* (llac)...

—La reducció dels grups *kw*, *gw* llatins a *k*, *g* és una característica dels parlars occitans: *quatre* (pron. catre), *gardar*... Tanmateix, el dialecte gascó manté els grups *kw*, *gw* com el català: *quate*, *guardar*... Aquesta reducció tampoc no és pas estranya en català.

Vull assenyalar sobretot el component ideològic d'aquests raonaments: els exemples de Veny són condicionats per la seva ideologia; la selecció de les divergències són una excusa per justificar les seves idees. Com ja hem vist, Veny no diu tota la veritat a l'hora de comparar el català i l'occità: no pren en consideració tots els parlars catalans ni tots els occitans. Fins i tot arriba a manipular els exemples per destacar-ne més les divergències: molts dels exemples occitans s'escriuen a partir de la pronúncia, mentre que els exemples catalans

s'escriuen sempre normativament. Quina és la intenció real d'aquest autor amb aquesta explicació? Intentar de distingir per mitjà de criteris lingüístics el català i l'occità? O convèncer de quina és la llengua i la nació dels catalans?

Així, les consideracions ideològiques van lligades amb massa freqüència a les consideracions lingüístiques. Els mapes lingüístics, la divisió dels dialectes i llengües tenen sovint un caire arbitrari, ideològic. Els lingüistes no sempre coincideixen a l'hora d'elaborar classificacions de llengües i dialectes. Pens que és interessant ací recordar la distinció que feia el lingüista alemany H. Kloss (1904-1987) entre llengües per distància ('abstandsprachen') i llengües per elaboració ('ausbausprachen'). Per a aquest autor, hom pot parlar de dues llengües diferents —llengües per distància— quan ningú no pot posar en dubte que són dues llengües diferents, és a dir, quan no poden ésser mai considerades dialecte una de l'altre i no hi ha reciprocitat de comprensió escrita ni oral. Podem trobar-ne exemples en llengües d'una mateixa família, com per exemple el francès i l'italià; o un cas extrem, com el basc, una llengua absolutament aïllada de les altres. D'altra banda, podem parlar de dues llengües per elaboració en el cas d'una llengua que esdevé diferent de l'altra per motius de construcció nacional, una selecció d'un estàndard diferent, una grafia distinta... Se n'ha parlat molt d'aquests tipus de llengües: les llengües escandinaves, el gallec i el portuguès, el txec i l'eslovac... Un exemple extrem serien les denominacions polítiques d'una mateixa llengua, com ara el cas del valencià-català. El component ideològic és evident. Sobre tot això, J.A. Fishman deia que "la divisió és una posició ideològica que pot fer més àmplies les diferències de llenguatge o d'altres, qualsevol que sigui el camp, tan fàcilment com ho faria amb diferències més evidents. La unificació és també una posició

ideològica que pot minimitzar diferències importants o ignorar-les completament en contextos tan variats com les llengües, la religió, la cultura, la raça o qualsevol altre tipus de diferenciació”.

En relació amb la idea de llengües per elaboració de Kloss, cal parlar també del concepte de diasistema lingüístic. Aquest concepte ha estat sovint un concepte ple d’ambigüitat i imprecisió. En dialectologia, aplicat a la relació entre llengües, s’ha usat per parlar d’una sèrie de sistemes lingüístics molt semblants que es relacionen entre sí i que formen un conjunt que no constitueix una llengua unitària, sinó variable. Aquest conjunt pot anar canviant per diversos factors interns o externs a la llengua. Cal no confondre aquest concepte amb el de llengua estàndard. La varietat estàndard d’una llengua és una elaboració artificial, planificada amb l’objectiu de convertir-se en model per a l’ensenyament, els usos oficials i els usos escrits i formals. És a dir, un diasistema lingüístic pot donar lloc a diverses estàndards amb elaboracions distintes.

Hi ha molts exemples de diasistemes lingüístics: en el cas català i occità hom ha parlat del diasistema occitanoromànic, una denominació que elaborà Lois Alibert, en la qual hi hauria tres grups diferenciats: el llenguadocià, el gascó i el català. D’altra banda, un dels diasistemes lingüístics més coneguts és el de les llengües escandinaves. En aquest territori, com diu C. Castellanos, tots els parlants escandinavaus (i molt especialment els continentals) podrien trobar-se representats per una sola llengua estàndard, però han donat lloc a sis llengües estàndard: l’islandès, el feroès, el nou-noruec, el dano-noruec, el danès i el suec. Tot Escandinàvia és una única xarxa d’isoglosses damunt la qual s’ha imposat una

superestructura de sis llengües literàries. En aquest cas, l'exemple noruec és ben sorprenent: té dues varietats estàndards, el *nynorsk* i el *bokmål*, amb dues elaboracions ben diferents, les quals tothom ha d'aprendre.

2. EL PANOCCITANISME

La relació lingüística entre el català i l'occità ha estat durant molt de temps objecte de polèmica. Tanmateix, com ja he dit al començament, l'objectiu ací no és de determinar si el català i l'occità són la mateixa llengua, sinó de valorar els aspectes ideològics que s'han relacionat en aquesta qüestió. En aquest afer es produeix un debat que començà a les acaballes de la Renaixença, en què hi havia implicats la creació del català modern i els Països Catalans d'una banda, i la creació d'Occitània i l'occità modern de l'altra.

2.1 La llengua d'Oc i el català

A les acaballes del segle XIX, la manca d'entesa entre el projecte cultural i polític de la Renaixença catalana i la Renaixença provençal derivà gradualment en la separació de tots dos moviments culturals. Durant els anys precedents havien estat federats en un ressorgiment cultural i nacional que havia fet reviscolar la llengua, la literatura i la identitat nacional de Catalunya i de la Provença — i per extensió de la resta dels Països Catalans i Occitània—. En aquell temps, la idea d'una sola llengua amb diverses varietats que s'estenien des de Llemotges fins a Alacant i de Bordeus fins a Marsella era força general. El bescanvi cultural catalanoprovençal entre els intel·lectuals era molt actiu: aplecs culturals, excursionisme, publicacions conjuntes, certàmens literaris en què participaven escriptors catalans i occitans... Tanmateix, la connexió entre tots dos moviments es va anar separant de mica en

mica principalment per mor de les diferents actituds envers els projectes polítics de tots dos costats dels Pirineus. Les ideologies que hi havia darrere el discurs renaixentista provençal i el català mantenien moltes divergències.

La realitat de l'Estat francès i de l'Estat espanyol eren ben diferents en tots els àmbits, i l'actitud dels provençals i els catalans també. D'una banda, els occitans, representats pel felibrisme —el moviment cultural provençal de difusió de la llengua d'Oc amb el poeta Frederic Mistral al capdavant—, mantenien la idea de conrear el provençal o occità, de difondre la cultura occitana —que també podia incloure els catalans—, de la restauració de la llengua d'Oc en la seva totalitat; però l'occitanisme que propugnaven era exclusivament cultural, conservador, poc pragmàtic, i exclouïa qualsevol tipus d'acció política. Tot i que França llavors ja havia engegat un procés lingüístic uniformador que bandejava les llengües regionals de l'Estat, una mena d'atac directe a l'occità, els felibres provençals no qüestionaven llur identitat nacional francesa. La necessitat de reivindicació política no penetrà en l'occitanisme fins ben entrat el segle XX, i no pas per mitjà del felibrisme provençal, el qual es mantingué durant molt de temps en el regionalisme conservador.

La Renaixença cultural catalana, en canvi, sobretot al Principat de Catalunya, va poder crear vincles amb el catalanisme polític de tipus reivindicatiu i nacional. El redreçament cultural necessitava el suport del poder polític per poder desenvolupar-se. Tanmateix, malgrat la separació gradual del projecte panoccità, durant molts anys encara hi hagué interessos en Occitània. Molts intel·lectuals catalans i fins i tot alguns polítics com ara Prat de la Riba mantingueren els anys

posteriors a la Renaixença un discurs unitari de creació d'un espai cultural i territorial panoccità.

Paral·lelament a això, es produeix un debat obert sobre la filiació i la lingüicitat del català. La idea que la llengua catalana no era exactament provençal o occità s'estén al llarg del darrer terç del segle XIX. Molts lingüistes d'arreu d'Europa en donen llur opinió i hi ha un gran debat en què es provà de sistematitzar les diferències entre el català i l'occità. Per exemple, A. Morel-Fatio el 1893 en la primera edició del *Grundriss der Romanischen Philologie* diu això sobre la llengua catalana: "El català pertany a la família gal·loromànica i no a la hispànica (castellanoportuguesa), no és tampoc un membre intermedi entre ambdues sinó una mera variant del provençal [occità]; les relacions polítiques que durant el segle VIII i IX van determinar en la Marca Hispànica la fundació d'estats independents, tot i que nominalment sotmesos als últims carolíngis i als primers Capet, expliquen el fet que els habitants de Septimània i la Marca parlessin la mateixa llengua" Tanmateix, en la segona edició d'aquesta obra, J. Saröihandy, el seu deixeble, substitueix aquest fragment per aquest altre:" Malgrat les divergències que actualment separen del castellà la llengua parlada avui a Catalunya, creiem que no hi ha suficient fonament per excloure-la del grup de les llengües hispàniques. Probablement es va desenvolupar a la regió muntanyenca del país, s'estengué cada vegada més cap al sud a conseqüència de les conquestes cristianes en terra de sarraïns i finalment va arribar fins a la costa oriental de la Península i fins a les illes mediterrànies. D'altra banda, les estretíssimes relacions polítiques que durant llarg temps han unit el Rosselló i la Cerdanya francesa amb les terres catalanes expliquen per què es parla aquesta llengua a totes dues vessants dels Pirineus Orientals".

Un dels trets que esdevé fonamental en la diferenciació d'aquestes dues llengües és la pronúncia de la *ü*, pròpia de l'occità. Molts lingüistes afirmaven que la presència d'aquest tret suposava l'element de distinció decisiu que dibuixava la frontera del català i l'occità. De fet, aquest tret —amb una gran càrrega ideològica— es va erigir en l'element central de la discussió, la qual cosa arribava a comportar la inclusió del català en l'espai lingüístic hispànic o en el gal·loromànic. Per tant, aquest debat no solament exposava afers lingüístics: ideològicament l'agrupament del català en el l'àmbit ibèric refermava el català com a llengua espanyola, en el territori espanyol, i no a l'estranger. El filòleg espanyol Menéndez Pidal fou un dels capdavanters que prengué aquest tret com a element principal de distinció entre el català i l'occità.

De classificacions lingüístiques, però, se'n podien fer de moltes menes. Com diu A. Rafanell: “¿Per què no s'hauria pogut incloure el català dintre del sac gal·loromànic a partir de tantes i tantes coincidències de tota mena com s'hi poden apreciar, algunes de les quals ben fortes, com ara (per dir-ne només una) la partícula de reforç negatiu *pas*? No calia. La tria anava, com gairebé sempre, a gust del consumidor.” La ideologia dels diferents actors condicionava els diferents discursos lingüístics. Per exemple, el gascó, el dialecte de l'àrea oest occitana, té tants trets ibèrics —o més i tot— com el català, però no se'n parlava.

2.2 Llengua llemosina vs. llengua catalana

La llengua catalana també hagué de passar en aquest temps pel conflicte de la fixació del “nom de la llengua”, un conflicte encara vigent avui dia al País

Valencià. Del tombant del segle XIX fins als anys 30 del segle XX, les denominacions ‘llemosí’/ ‘provençal’ o ‘català’ prenen de mica en mica connotacions culturals i polítiques divergents amb una càrrega ideològica molt accentuada, la qual cosa dóna compte de la complexa situació cultural i lingüística del país. La Renaixença catalana va reforçar el terme ‘llemosí’ a totes les terres de parla catalana com a denominació unitària per a designar la llengua catalana, especialment la llengua literària; és a dir, el terme ‘llemosí’ adoptava així el rol de llengua estàndard unificadora –per bé que sovint fos arcaïtzant-, pròpia de la literatura i dels registres elevats, mentre que les denominacions ‘català’, ‘valencià’... tenien llavors un sentit d’àrea dialectal local.

Aquest terme, el de ‘llemosí’, el qual desplaçà la denominació ‘català’ a partir del segle XVI per designar el conjunt de la llengua catalana, tenia també uns vincles evidents amb la llengua antiga dels trobadors i amb la llengua d’Oc o occità. De fet, prenia el nom d’una varietat dialectal occitana, el llemosí, la qual durant l’edat mitjana havia gaudit d’un gran prestigi. Les relacions amb el moviment cultural provençal també ajudaren a reforçar aquesta denominació, que per a molts també incloïa tots els parlars occitans. Gradualment, però, el terme ‘català’ guanyà seguidors, gràcies al ‘rigor científic’ del terme i, com ja he dit, a una certa desvinculació d’Occitània.

A França, el moviment cultural occità encara era molt actiu, mes l’ús social de la llengua reculava, era en ple procés de substitució, més que més a les ciutats. Malgrat el prestigi dels poetes del Felibritge, l’occità cada cop era vist com un parlar sense valor, un parlar del camp o un patuès. Aquest fet també ajudà a

bandejar el terme ‘llemosí’ —amb unes ressonàncies evidents amb Occitània— i substituir-lo per ‘català’. És a dir, els catalans —i sobretot els nord-catalans de França— no volien que llur llengua patís la mateixa conversió en patuès que l’occità, i amb el terme ‘català’, la llengua catalana de qualque manera podia restar-ne al marge. I si hi havia lingüistes que afirmaven que el català no era occità, aleshores encara era més fàcil la reintroducció d’aquest terme.

La denominació ‘català’ —que donà nom a la llengua del Principat, la Catalunya Nord, la franja de Ponent, del País Valencià, les Balears i l’Alguer— i la lingüicitat de la llengua catalana s’anaren consolidant en els àmbits científic, cultural... Així i tot, els panoccitanistes de banda i banda dels Pirineus continuaven pensant en el català com una branca més de la llengua o llengües d’Oc: l’alvernès, el vívaro-alpí, el llemosí, el provençal, el llenguadocià, el gascó i també el català. La denominació ‘català’ o ‘valencià’ continuaven essent, segons aquesta idea, denominacions locals, com ara provençal a la Provença.

2.3. La creació del català modern

Un dels esdeveniments destacats en la creació del català modern fou la celebració del I Congrés Internacional de la Llengua Catalana l’any 1906, presidit pel filòleg mallorquí mossèn Antoni Maria Alcover, amb l’objectiu d’orientar els estudis lingüístics per elaborar la gramàtica i la codificació definitiva de la llengua catalana moderna. Alcover tingué llavors un paper cabdal en el redreçament de la llengua catalana. Si bé el mossèn mallorquí sempre considerà el nom de llemosí inapropiat per al català i era partidari de la unitat de la llengua catalana —la qual cosa era una tret innovador respecte als seus predecessors—, tanmateix, no tenia

cap dubte que el català era una branca més de la llengua d'Oc. Segons ell, fins i tot el català era més “consemblant” al provençal del segle XIII que el dialecte provençal coetani: “n'és l'hereu legítim i directe” deia. Es va pronunciar moltes vegades a favor de la unitat de la llengua o llengües d'Oc, una realitat poc qüestionada fins aleshores entre els catalans: segons ell, l'occità que utilitzaven els trobadors medieval, la koiné literària que també feien servir els trobadors catalans, “no era exclusivament cap d'aqueixes variedats dialectals, sinó'l conjunt de totes. Per consegüent, la literatura llengadociana⁷ se compòn del conjunt de les literatures de cada un d'aquells dialectes; y ja's sap que les glòries literàries dels diferents dialectes d'una mateixa llengua se comuniquen, se sumen, y totes resulten glòries d'aquella llengua y de tots els qui la parlen, qualsevol que siga'l dialecte a n-e que pertenesquen”⁸.

En aquell moment i durant els anys posteriors es produeixen nombrosos debats a l'entorn de què havia d'ésser el català modern. Hi ha moltes discussions sobre l'estandardització de la llengua catalana. El català havia d'ésser més pròxim a la llengua antiga— o més pròxim a la llengua que es parlava? Segons Alcover, en l'elaboració del català estàndard, calia cercar en les àrees menys castellanitzades el parlar més genuí i fidel a la llengua antiga. El seu diccionari, el *Diccionari catalano-valencià-balear* (1901) de deu volums tenia també una concepció de la llengua molt àmplia, que abraçava tots els dialectes catalans. La idea d'aquest diccionari fa pensar que s'inspirà en la gran obra projectada per Frederic Mistral,

⁷ Per a Alcover el terme ‘llengadocià’ no feia referència exclusivament al dialecte occità llengadocià, sinó al conjunt de la llengua d'Oc.

⁸A. Rafanell, *La il·lusió occitana*, pàg 209, Quaderns crema 2006, Barcelona.

Lou tresaur dau felibritge, una obra que tenia la intenció de recollir tota la riquesa lexicogràfica dels parlars d'Oc. Alcover volia fer la mateixa cosa, però amb una de les branques de la llengua d'Oc: el català.

El redreçament del català no es va fer, però, partint del no-res. Durant la Renaixença, la literatura i els mitjans de comunicació catalans feien servir un model de llengua propi — dit ‘llemosí’—, el qual, malgrat els diversos problemes d'interferència lingüística del castellà o d'inseguretat de la norma, era en gran part hereu de la llengua antiga. El català escrit de l'edat mitjana mostrava ben poques diferències dialectals: era un model de llengua nacional que cohesionava tots els territoris del domini lingüístic al marge de les particularitats lingüístiques locals. Durant els segles posteriors, malgrat l'anomenada ‘decadència’ cultural i literària catalana, aquest model de llengua unificat culte no va desaparèixer pas del tot sinó que es continuà emprant i transmetent —evidentment entre la minoria competent en l'escriptura—. La substitució del català escrit per l'espanyol va ésser un procés lent i laboriós; de fet hi hagué àmbits d'ús, com en els documents notariais, en què el català es mantingué fins a mitjan segle XIX.⁹ Com diu G. Babiloni, “ tot això representa l'existència i la continuïtat al llarg del temps d'un model de llengua referencial, bàsicament unificada, d'arrels antigues, si bé sense l'oportunitat de convertir-se en el moment oportú en un instrument actualitzat, generalitzat i posat al servei d'una societat moderna”.

En el redreçament del català, les idees d'Antoni Alcover entraren en conflicte amb les del jove Pompeu Fabra, el qual després del Congrés guanyà gradualment

⁹ Concretament l'any 1862.

prestigi a l' Institut d'Estudis Catalans i la comunitat lingüística internacional. De fet, la relació entre tots dos esdevé una batalla de poder que finalment perd Alcover. L'IEC adoptà la gramàtica de Pompeu Fabra, basada en el català central amb algunes modificacions, i el model de llengua d'Alcover fou bandejat. La proposta de Fabra com a model del català literari era el parlar barceloní — Barcelona era la ciutat amb més pes demogràfic, econòmic i cultural del país—, però prèviament depurat i enriquit amb altres parlars catalans “no·l barceloní d'avui dia, sinó un barceloní tot altre, deslliurat de castellanismes, influenciat per tots els altres parlars catalans, enriquit, refinat: el futur parlar de Catalònia”. Durant els primers decennis del segle xx es va anar formant la nova normativa del català modern i la nova grafia.

El model de català tradicional que havia perviscut fins al segle XIX presentava una considerable distància amb el català que es parlava, sobretot amb el català de Barcelona, més evolucionat que la resta. Tanmateix, com diu G. Bibiloni, “la solució podia venir per dues vies: o bé l'adaptació de la llengua tradicional a la llengua parlada barcelonina o bé la facilitació a tota la societat de la llengua culta tradicional, és a dir la vehiculació, socialització i democratització d'aquesta, que és en essència el procés operat en la majoria de casos de creació d'una llengua nacional moderna.”. En la tria del model barceloní de Fabra, moltes de les formes gramaticals pròpies del català tradicional —plenament coincidents amb els parlars occitans— com ara l'article *lo-los*, el pronom enclític *nos/vos*, els subjuntius amb *a/es*, etc., generals en la resta de varietats catalanes foren considerades dialectals o arcaïques. Així, amb aquesta reforma, si bé s'acostava més l'estàndard al parlar de

Barcelona d'aquell temps, per contra es fragmentava la llengua en diferents estàndards regionals.

2.4 Les idees panoccitanistes

El moviment occitanista, però, no s'havia extingit pas a la fi de la Renaixença. Des d'Occitània havia canviat el centre de difusió lingüística i cultural: si amb la Renaixença la Provença era el territori més important d'Occitània, n'era la capital cultural, en aquell temps passà a ser-ho el Llenguadoc. El dialecte llenguadocià i la reforma gràfica d'Alibert desplaçaren el provençal i la grafia mistralenca. Aquesta reforma acostava més encara el català i l'occità, car el llenguadocià és el dialecte occità que s'assembla més al català i la grafia d'Alibert —recuperant l'antiga grafia de la llengua d'Oc— és més pròxima també a la grafia catalana de P. Fabra que no pas la del provençal de Frederic Mistral.

En aquell temps, ciutats com ara Tolosa o Montpeller prengueren més protagonisme, pel que fa a la difusió cultural occitana. Encara existeix un bescanvi cultural intens entre grups de catalans i occitans, i una concepció nacional panoccitana. En aquest sentit, la publicació de revistes de difusió cultural és un aspecte prou significatiu. Cal destacar-ne les següents: *Mont-segur* (1896-1905), impulsada per A. Perbosc i P. Estieu; *Occitania* (1905) dirigida per J. Aladern, el principal inspirador de l'unitarisme lingüístic catalano-occità; *Oc* (1924-1934), dirigida per I. Girard i C. Sousa, amb una clara consciència occitana. A l'editorial del primer número de la revista apareix això: “Nosaltres volem treballar a far l'unió espirituala dels País d'Oc. L'unitat de cor entre gens d'Alverna, de Catalonha, de Gasconha e de Biarn, de Lengadoc, de Lemozin, de Provença, n'es

pas a crear, mas a despertar”. En aquesta revista també s’incorporen alguns catalans en el comitè de redacció. El poeta català J. V. Foix n’és un dels principals. L’activisme panoccità d’aquesta figura de les lletres catalanes durant aquests anys és força considerable.

A la revista *Oc* justament és on apareix per primer cop la *Gramàtica occitana segons los parlars lengadocians* (1931-1934) de L. Alibert, inspirada en la de Pompeu Fabra. Alibert és el principal gramàtic de l’occità modern i esdevé una figura clau en l’occitanisme. És el primer que parla de diasistema occitanoromànic: un grup lingüístic diferent de l’ibèric i del gal·loromànic el qual, segons ell, tindria tres àrees dialectals diferenciades: el gascó, el català i el provençal. I dins el provençal hi hauria també el llenguadocià, el provençal pròpiament dit i el llemosí. Considerava que el llenguadocià, el seu dialecte propi, era el dialecte central, el més conservador de la Llengua d’Oc i va establir-lo com a base de la seva gramàtica. És interessant assenyalar també que en l’edició a Barcelona de la seva gramàtica es manipularen moltes de les referències del manuscrit d’Alibert sobre la lingüicitat del català: en la publicació a *Oc* hi ha referències clares al català com un dialecte occità, però en la publicació barcelonina això es va modificar o eliminar. Així i tot, no deixa de sorprendre l’estudi i comparació del català al costat de la resta de dialectes occitans.

Des de l’àmbit català també es publiquen algunes revistes amb clares referències panoccitanes: la revista *L’amic de les arts*, amb Josep Carbonell i J. V. Foix com a principals impulsors, publica el número 21 dedicat a la cultura occitana en què el panoccitanisme hi és ben present; cal esmentar també la *Revista Occitana* (1930),

dirigida per la “filòloga” Euphemia Llorente —pseudònim del reusenc Michel Ventura Balanyà—, el lema de la qual era d’èsser una revista “de divulgació litteraria e philològica, escrita en totas las graphias e varietats de la lengua d’oc”. Llorente, i molts altres, va criticar el model de català de Pompeu Fabra al qual acusaven que el català deixés d’èsser occità: “Fabra hauria pogut far un grand bé a nostra lengua se, al loc de barcelonisar lo cathalà, l’hagués occitanisat tot lo possible. Mas, açò es ço que farem los occitanistas, e malgrat l’incomprensió de l’opositió de qualque gent curta de vista. Farem totas las reformas que calga, per arribar a l’unitat absoluta”. Fins i tot arribà a proposar totes les concessions que els ‘occitans’ d’Espanya haurien de fer per arribar a la unitat de la llengua d’Oc.

2.5 La desvinculació oficial de l’occità

Durant els anys 30 es produí una activitat cultural catalana força rellevant. L’any 1932 Pompeu Fabra, que havia aconseguit d’implantar la seva gramàtica i el seu diccionari a l’IEC, ocupà —gràcies al seu prestigi— la primera càtedra de llengua catalana de la Universitat de Barcelona. Aquell mateix any s’accepten les Normes de Castelló, la gramàtica de Fabra adaptada al valencià. Al Principat, el català de mica en mica es normalitza en l’àmbit administratiu, educatiu... Aquesta època, però, també és molt activa pel que fa al panoccitanime: l’any 1928 es creà a Barcelona l’Oficina de Relacions Meridionals de la Generalitat de Catalunya dedicada a la relacions entre Occitània i Catalunya; l’any 1930 se celebrà el centenari del naixement de Frederic Mistral; el 1933 la celebració a Montpeller del centenari del naixement de Ramon Llull. I especialment el mateix any, el centenari de la Renaixença fa recuperar l’antic esperit de germanor amb Occitània. Hi ha, per tant, un context social i cultural en què s’ha encetat un procés de normalització de

la llengua i la cultura catalanes, de construcció nacional i de bescanvi cultural amb Occitània.

Paral·lelament a aquests fets, a Catalunya entrà en conflicte justament el discurs lingüístic dels panoccitanistes —partidaris de la unió del català dins els parlars occitans i de refermar-ne els vincles— i els pancatalanistes —contraris a la vinculació del català amb els parlars occitans; promotors del català deslligat de l'occità, però incloent-hi totes les varietats dels Països Catalans o Catalònia—. En la base d'aquests discursos hi ha la idea de construcció nacional de la gran Occitània o dels Països Catalans. Els principals intel·lectuals occitans, baldament havien acceptat la lingüicitat del català, es mantenen en la idea unitària de la gran llengua d'Oc. De fet, encara se sent la idea de Frederic Mistral de promoure la creació d'una Acadèmia de la llengua d'Oc, en què hi hagi representants de totes les varietats —el català també—. Pompeu Fabra i d'altres, però, se'n desvinculen. Tot i que el mateix Fabra el 1929 a la revista *Oc* va publicar aquesta afirmació en un article: “Després d’haver arribat a la fixació de l’occità el català vindrà a ésser llavors com una variant més de la gran llengua occitana retrobada, una germana bessona si voleu, les vostres publicacions podent ésser llegides sense dificultat per la massa parlant catalana i les nostres per tots els francesos del Migdia: llenguadocians, gascons, provençals”.

Al costat del redreçament cultural, a Catalunya es viu una situació política encesa i plena de tensions. El procés d'autonomia/independència del Principat és al fons de la qüestió: el partit polític *Esquerra Republicana de Catalunya* guanyà les eleccions de 1931. Francesc Macià proclamà una República catalana ‘diferent’ de la República Espanyola, una proclamació que no arribà a tenir té efecte, però.

L'any 1932 el govern espanyol concedeix a Catalunya un estatut d'autonomia amb competències pròpies. Dos anys després, el 1934 la dreta conservadora entrà al govern espanyol i es produeixen conflictes amb l'Estatut d'Autonomia de Catalunya i amb el govern catalanista de la Generalitat, la qual cosa provocà que el 6 d'octubre de 1934 Lluís Companys proclamés l'Estat Català dins la República Espanyola.

A parer meu, la situació política de Catalunya condicionà també el discurs lingüístic que marcà un abans i un després en les relacions occitanocatalanes: el manifest “Desviacions en el concepte de llengua i de pàtria” que va aparèixer l'any 1934 publicat en diversos mitjans de comunicació. Tal volta és el text català que ha tingut més difusió. Els principals diaris de Catalunya acullen el text: *la Publicitat*, *el Matí*, *l'Opinió*, *la Humanitat*, *el Diari de Sabadell*, *el Diari de Vic* i *la Veu de Catalunya*. També es publica al diari *L'Éclair* de Montpeller, traduït al francès. I en algunes revistes: la mallorquina *La Nostra Terra*, el *Bulletí de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana*, *Ressorgiment*, *Catalunya* —aquestes dues darreres de Buenos Aires— i sobretot cal assenyalar la publicació del text a *Oc*, la revista panoccitana més important.

El text és un aclariment oficial —molt ideològic— de les fronteres de la pàtria i de la llengua dels catalans que vol corregir els ‘errors’ o ‘desviacions’ que hi ha entre la societat catalana sobre la idea de la seva nació i la seva llengua. Es fa evident ací també la voluntat de no voler compartir el control de la llengua amb els occitans i de donar més pes al Principat en el projecte de Catalònia o els Països Catalans. Va ésser signat pels principals intel·lectuals catalans de l'època, la

majoria dels quals vinculats a l'Institut d'Estudis Catalans: Pompeu Fabra, R. d'Alòs-Moner, R. Aramon i Serra, Pere Bohigas, Josep Maria Capdevila, J.M de Casacuberta, Pere Coromines, Joan Coromines, Francesc Martorell, J. Massó-Torrents, Manuel de Montoliu, L. Nicolau d'Olwer, Marçal Olivar, A. Rovira i Virgili, Jordi Rubió, Pau Vila. Tanmateix, hi podem trobar absències destacables: Rubió i Lluch, Carles Riba, Pere Bosch-Gimpera, Ferran Valls i Taberner...

Per mitjà d'aquest document hom prova de convèncer el públic català, amb arguments extralingüístics, de quins són els territoris nacionals: el Principat, les Balears, la Franja d'Aragó, el País Valencià i la Catalunya Nord. Primer es fa èmfasi en aquest aspecte, sobretot tenint en compte el sector valencià anticatalanista, que ja era actiu i que no acceptava de bon grat la concepció catalanista de la llengua; i també es declara la independència absoluta de la llengua catalana de l'occità. Els arguments que aporten per sostenir aquestes tesis tenen ben poc rigor científic, bàsicament són excuses per vehicular llur ideologia. El discurs és ple de valors a seguir, actituds, normes i creences: l'exaltació de la Pàtria, l'apel·lació a "raons científiques" —sense explicar quines són— per justificar llur discurs, etc.

L'argumentació de la separació clara del català i l'occità és molt feble. Es parla de la lingüística en general, sense donar noms d'autors: "Avui la lingüística afirma que el català i la llengua d'oc —coneguda per tots els romanistes amb el nom de provençal— són dues llengües diferents, constitueixen dos grups lingüístics a part, malgrat les semblances de diversa índole que hom hi pugui trobar"; i la llengua literària contemporània: "Per a la comparació de dues llengües hem de tenir

especialment en compte l'època dels textos comparats i els dialectes a què pertanyen. Cal referir-se, naturalment, als temps actuals, i els termes de comparació no han d'ésser els dialectes fronterers, ans aquells que han cristal·litzat en llengües literàries (dos escriptors la llengua dels quals pot servir a aquest objecte, serien Mistral i Verdager)”; fins i tot es recorre als falsos sil·logismes: per exemple, en el document hom diu que un català comprèn tant l'occità com l'italià, i fins i tot alguns dialectes occitans menys que l'italià. Aleshores l'argument fal·laç és evident: no hi ha dubte que l'italià i el català són dues llengües diferents i per tant, el català i l'occità són llengües diferents: “A ningú no se li acudirà dir que el català i l'italià formen part d'una mateixa unitat lingüística pel sol fet que un públic català pugui seguir amb relativa facilitat una representació teatral en italià, llengua fàcil si hom la compara amb alguns dels parlars occitans, com l'auvernès o el gascó, només comprensibles al qui s'ha dedicat especialment a llur estudi”.

Aquest document té una resposta des de la banda occitana. L. Alibert en publicà un comentari a la revista *Oc* (n.16-17 gener-abril 1934) en què acceptava la plena lingüicitat del català: “Per ço que regarda l'unitat interiora de Catalonha, mantun cop, dins aquesta revista, avem mostrat que per nosautres i aviá e i podiá aver qu'una Catalonha e qu'una lenga catalana de Salsas a Oriola e de Benabarre a las illas malhorquinas”. Tanmateix, no està d'acord en la relació lingüística que els autors del manifest atribueixen entre el català i l'occità i aporta altres lingüistes que ho corroboren: “Aquò dit, sem mai que mai a l'aise per expausar de seriosas reservas, quand lo manifest examina la posició del catalàn demest las lengas latinas. Si avem plan comprés, los signataris d'aquel document consideran lo

catalàn coma una lenga latina independenta de l'occitàn tant coma l'italià, l'espanhol, lo francés, lo romanés e lo portugués. Invocan l'autoritat de qualques filòlegs actuals per piejar aquela teoria. Volem pas negar que Fouché, Grieria e qualques autres son mai o mens d'aquel vejaire. Ça que la, nos permetràn de remembrar que l'immensa majoritat dels sabents despuei Raynouard fins a Meyer-Lübke, en passant per Milà i Fontanals, Diez, Ronjat e força d'autres, an reconegut l'estreita parentat del catalàn e de l'occitàn. E, que direm de Maragall e de Prat de la Riba que l'an afortida amb tan d'energia?"; "desfisam qui que siá de mostrar que lo parallelisme del catalàn amb l'occitàn posca èsser comparat, tant pels parlars moderns coma pels ancians, amb aquel qu'om pot establir amb las autras lengas latinas. Cal barrar los uelhs a tota evidència per ignorar l'identitat fonetica, morfologica, sintaxica e lexicografica dels nostres parlars populars naturals".

Tot i això, la publicació del manifest fou un cop decisiu en les relacions occitanocatalanes. Des de llavors el bescanvi cultural entre catalans i els occitans va entrar en una fase de recessió. Aquest fet esdevé la separació o 'secessió' oficial del català de la llengua d'Oc. També cal tenir en compte, però, que durant els anys posteriors hi va haver el llarg període de la Guerra Espanyola i els quaranta anys de dictadura en què el català va haver de lluitar per la pròpia supervivència. Això no obstant, les relacions amb Occitània no han tornat a ésser mai com abans de la publicació del manifest.

2.6 L'occitanisme català avui

Les relacions actuals entre el català i l'occità són en gran part el resultat de la divisió que va establir el manifest. La idea de dues llengües diferents, autònomes

és avui dia general i poc qüestionada: el català d'una banda i l'occità de l'altra. De més a més, la societat catalana i l'occitana tenen un gran desconeixement mutu, sovint amb la idea que la llengua veïna és una llengua aliena que no té res a veure amb la pròpia. Malgrat tot, encara hi ha moviments minoritaris de caire associatiu, els quals podríem situar dins un corrent panoccitanista, que fomenten el bescanvi cultural i lingüístic entre el cantó català i l'occità.

Entre aquestes entitats, podem destacar el CAOC (Centre d'Agermanament Occitano-Català), creat l'any 1978. Aquest organisme cultural té la voluntat d'ésser la continuació de l'antiga Oficina de Relacions Meridionals de la Generalitat de Catalunya, la qual s'ocupava de les relacions amb Occitània. Les activitats del CAOC s'emmarquen en la difusió cultural del fet català a Occitània i del fet occità a Catalunya. La idea de base que hi trobem és la de dues llengües bessones, el català i l'occità, però una sola cultura.

D'altra banda, cal esmentar també Oc València (Centre Internacional de Recerca i documentació científica. Associació d'Occitanòfils Valencians), una associació vinculada a la Universitat de València que publica treballs de llengua i literatura relacionats amb l'àmbit occitanoromànic i que convoca premis de recerca i de creació literària. Les idees panoccitanistes d'aquesta entitat es poden vincular amb el panoccitanisme d'abans de la publicació del manifest 'Desviacions sobre els conceptes de llengua i de pàtria' de P. Fabra. Això no obstant, tots els articles escrits en català segueixen la normativa de l'IEC o l'AVL. També hi han publicat articles diversos professors de l'àmbit universitari valencià i acadèmics de

l'Acadèmia Valenciana de la Llengua com ara Jordi Colomina, Àngel V. Calpe, etc.

La ideologia d'Oc València segueix la idea del refermar els vincles del diasistema occitanoromànic que va formular L. Alibert, és a dir, un sistema lingüístic diferent de la resta de parlars romànics format pel català i l'occità. També podem trobar-hi aquesta mateixa idea amb una elaboració en forma de propostes d'estàndards comuns entre el català i l'occità. Lluís Fornés, un dels impulsors d'Oc València, juntament amb altres seguidors del panoccitanisme valencià, justifica el secessionisme lingüístic valencià respecte del projecte dels Països Catalans perquè considera que foren els catalans del Principat, durant els anys 30, els primers a separar-se d'un projecte lingüístic i nacional més gran, la gran Occitània, en una referència clara al manifest 'Desviacions sobre el concepte de llengua i pàtria'. És a dir, des d'aquesta òptica els catalans serien els primers secessionistes lingüístics.

També cal parar esment a l'organització de l'*Eurocongrés de l'espai català i occità*, una plataforma en què es fan aportacions sobre la cultura i la llengua catalana i occitana. A l'Eurocongrés del 2003, fins i tot s'hi va fer una proposta de convergència lingüística entre el català i l'occità. Hom proposà la idea de crear un espai lingüístic i cultural comú per mitjà de l'acostament dels estàndards català i occità amb la finalitat d'aconseguir un nombre de parlants més elevat que dinamitzés la producció cultural catalana i occitana. Es parteix de la idea de la proximitat de totes dues llengües i es fa èmfasi en l'elaboració lingüística, sobretot en la tria del lèxic i en la creació de neologismes comuns per arribar a una intercomprensió total.

A més d'aquestes entitats, actualment hi ha hagut també publicacions a favor de l'occitanitat de la llengua catalana. Un dels autors més reconeguts que ha seguit aquestes idees és August Rafanell amb el llibre *La il·lusió occitana*. També n'hi ha hagut d'altres que han mantingut un discurs contrari, com per exemple Pol Sureda, el qual defensa que l'ús del terme llemosí a partir del segle XVI, com a denominació de la llengua catalana, va ésser un error i, en aquest sentit, l'occitanisme seria un element negatiu que no ha permès cohesionar la nació dels Països Catalans.

D'altra banda, crec que també és interessant parar esment en la creació recent de dues institucions públiques que tenen la voluntat directa o indirecta de fomentar els vincles amb Occitània i que poden donar lloc a nous discursos i noves ideologies lingüístiques:

1) L'Oficina 'Occitan en Catalonha' de la Generalitat de Catalunya, creada el 31 de juliol de 2007, tenint en compte l'oficialitat de l'occità — l'aranès— al Principat de Catalunya. Aquest ens té els següents objectius:

— Contribuir a la transversalitat de la política lingüística del Govern de la Generalitat en matèria de normalització lingüística de l'occità, a fi de garantir el desplegament adequat de la condició de llengua oficial que l'Estatut d'autonomia de Catalunya li assigna.

— Proporcionar assessorament i informació als ciutadans i ciutadanes de Catalunya, en relació amb la difusió i l'ensenyament de la llengua i la cultura occitanes.

— Facilitar assessorament i orientació a totes els administracions presents a Catalunya en matèria de normalització, difusió i foment de l'occità.

— Donar suport a les persones titulars de la Secretaria de Política Lingüística i a la Direcció de Planificació i Foment.

2) L'Euroregió Pirineus Mediterrània va néixer l'any 2004 aplegant sota una mateixa entitat política els següents territoris: el Principat de Catalunya, Aragó, la Comunitat Valenciana¹⁰, les Illes Balears i els departaments francesos del Llenguadoc-Rosselló i Migdia-Pirineus. Avui dia és oberta també a regions veïnes com ara el Principat d'Andorra. Aquesta entitat es va crear amb la finalitat de superar les fronteres estatals francoespanyoles, és a dir, per dinamitzar tots aquests territoris veïns en els àmbits universitari, econòmic, ambiental i cultural, bo i intentant de superar els problemes que generen les fronteres polítiques estatals. Si bé actualment no té cap poder per intervenir en els afers lingüístics, penso que cal tenir en compte aquest organisme sobretot pels territoris que s'hi vinculen i per la capacitat legislativa que podria arribar a assolir en matèria lingüística. És l'únic organisme legal que inclou gairebé tots els territoris dels Països Catalans; també inclou territoris occitans prou significatius com ara les ciutats de Tolosa o Montpeller. Un aspecte destacable molt recent d'aquesta institució és la creació la Xarxa Euroregional de Televisions Sense Fronteres, una xarxa integrada per

¹⁰ La Comunitat Valenciana actualment s'ha desvinculat de l'Euroregió.

mitjans audiovisuals de tots aquests territoris en què hi ha una voluntat de col·laboració i de bescanvi de continguts entre tots aquests mitjans.

Si la finalitat d'aquesta Euroregió és de cohesionar els territoris per superar els problemes que generen les fronteres, és lògic pensar que fóra important de fomentar el coneixement de les llengües de tots aquests territoris. És a dir, encara que avui dia aquest ens no té competències en matèria lingüística, tal volta un dels objectius seria d'assolir competències, justament, en afers lingüístics. Una de les mesures desitjables, per exemple, podria ésser la difusió de totes les llengües oficials d'aquests territoris. L'espanyol, el francès, el català i l'occità són les llengües que es podrien fomentar en l'àmbit de l'ensenyament de tots els territoris. És a dir, el fet que a Saragossa, Tolosa, València, Palma o Montpeller s'ensenyin totes aquestes llengües a l'escola primària o secundària pot ésser la millor mesura per cohesionar l'Euroregió. En aquesta qüestió, trob que l'Estat francès i l'Estat Espanyol tampoc no hi poden posar entrebancs, ja que l'espanyol i el francès es beneficiarien d'aquesta política. Evidentment, el català i l'occità també.

Aquesta mesura pot ajudar també a superar el bilingüisme social de la societat catalana i occitana i tendir cap a una societat multilingüe. Alguns lingüistes com ara A. Bastardas han vist en aquest procés una mesura positiva per assolir la normalització lingüística. Així, aquest autor veu “la necessitat de la poliglotització de la població com a únic camí de compatibilitzar la continuïtat i l'èxit del procés de normalització lingüística català —i de totes les altres comunitats lingüístiques demolingüísticament mitjanes o petites— i la cada dia més gran interdependència amb l'exterior”.

3. LA CONVERGÈNCIA OCCITANOCATALANA

3.1 Les fronteres i les llengües

Segons dades de la Generalitat de Catalunya¹¹, hi ha devers 9 milions de parlants de català i uns 3 milions de parlants d'occità. L'estat d'aquestes dues llengües és força diferent, però. Pel que fa a l'occità, com diu P. Sauzet, no es pot parlar d'un estàndard assolit sinó d'un procés d'estandardització. A l'estàndard occità, cal arribar-hi amb una forma regional, el dialecte tradicional. L'occità modern manté un sistema pluricèntric d'un occità estàndard central comú i un estàndard relacionat amb la llengua regional o familiar. Val a dir també que la diversitat dels parlars occitans és molt més gran que la dels catalans.

Un aspecte ben visible, fruit de la política lingüística dominant, és la substitució lingüística, molt més avançada a Occitània que no pas als Països Catalans. El procés de normalització del català és més reeixit que l'occità, encara més incipient. La situació del català i l'occità també varia segons el territori de què parlem. D'una banda, el català s'ha convertit en la llengua preferent de l'ensenyament, de les institucions, etc., en la major part del seu territori. Tot i això, trobem casos com ara la Catalunya Nord o l'Alguer que presenten una situació semblant a Occitània; o també és molt diferent la situació de les ciutats d'Elx o Alacant del sud del País Valencià on la substitució lingüística ha bandejat el català. Així mateix, és divergent també la situació legal del català a la Franja de Ponent, on la llengua és molt viva però no té un caràcter oficial.

¹¹ Font: Gencat. Nota en premsa de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya del 09/05/07.

D'altra banda, l'occità pateix una situació de substitució lingüística molt avançada. L'ús social de la llengua ha reulat molt, sobretot a les ciutats. L'hostilitat de l'Estat francès, el desprestigi de la llengua i la manca d'oficialitat i d'ajudes han estat factors que han contribuït a la substitució d'aquesta llengua. Això no obstant, avui dia hi ha un moviment de redreçament de la llengua i un canvi d'actitud entre les noves generacions d'occitans: tot i que l'occità ha esdevingut gairebé una segona llengua a Occitània, el prestigi de la llengua ha augmentat, hi ha un moviment associatiu occitanista que promou l'ensenyament de l'occità en tots els àmbits acadèmics i la producció cultural és molt activa. El cas de la Vall d'Aran, però, és un cas a part, ja que presenta una realitat lingüística divergent de la resta d'Occitània: l'occità aquí té un reconeixement oficial, és la llengua preferent de l'ensenyament, etc. S'hi manté una situació semblant a la del Principat.

3.2 La proposta de convergència dels estàndards

Dins la societat catalana actual hom pot sistematitzar un conjunt d'idees al respecte de la relació entre la llengua catalana i l'occitana: la idea dominant és la de dues llengües totalment diferents, dissociades una de l'altra, la qual rep el suport de la major part de les institucions acadèmiques. Aquest pensament seguiria la línia que traçà el manifest 'Desviacions sobre el concepte de llengua i pàtria'. D'altra banda, la idea que el català és també occità, pot ésser més freqüent, com ja he dit, dins la societat occitana. Tanmateix, aquesta idea és minoritària en la societat catalana, la trobem elaborada sobretot dins associacions vinculades a la Universitat de València, com per exemple Oc València.

Tot i això, hi ha un altre corrent ideològic —representat per algunes propostes sobre convergència lingüística que s'exposaren dins l'Eurocongrés o en les idees d'alguns lingüistes de prestigi actuals— que pot situar-se a mig camí entre el confrontament d'idees anterior. Aquestes idees són, en la meua opinió, les que actualment podrien beneficiar més tant el català com l'occità i que es poden exposar com una proposta lingüística per a totes dues llengües.

Quins beneficis hi hauria si els estàndards català fossin més semblants enlloc de separar-se cada cop més? Quina és la motivació per arribar a aquesta idea? Per què no es proposa una convergència dels estàndards català i romanès, per exemple? La convergència entre els estàndards català i occità es justifica per diversos motius: el punt de partença és el diasistema lingüístic comú. El català i l'occità haurien esdevingut llengües diferents per una elaboració divergent dels estàndards, però comparteixen un diasistema lingüístic unitari, clarament diferenciat de la resta de les llengües romàniques.

Com diu X. Lamuela, “la gènesi del català correspondria d'alguna manera al dialecte occità que es va desenvolupar sobre els passos orientals dels Pirineus”. Hi ha trets, segons ell, que demostrarien que és una comunitat lingüística [l'occitanocatalana] d'evolució antiga com ara la formació dels adverbis, la fonètica o la percepció dels parlants. “Un català que no ha vist mai occità veu una cosa en occità i sent un aire de familiaritat que no sent quan veu una cosa en portuguès o en friülà i piemontès, per dir varietats que potser que no hagi vist mai. Perquè si diem en espanyol ja és evident que ja té una idea molt formada, a aquest nivell de percepció”. Tot això, doncs, fa que entre el català i l'occità hi hagi una

relació privilegiada. Tanmateix, és evident que hi ha hagut una evolució postmedieval molt divergent, però que es frena de qualque manera a les fronteres d'Estat: hi hauria un català, el català del nord, més semblant a l'occità, i un occità, l'aranès, més pròxim al català.

Hi ha uns lligams lingüístics i culturals evidents entre totes dues llengües. La literatura medieval catalana, per exemple, forma part de la literatura occitana: la llengua de la poesia medieval dels trobadors catalans participà de la *koiné* occitana. A més a més, durant el segle XIX, la Renaixença fou un moviment cultural federat per provençals i catalans que va fer reviscolar els lligams culturals entre tots dos costats dels Pirineus. En aquest sentit també, fins a la creació del català modern, el català —dit llemosí— formava part del parlars de la llengua d'Oc. Com diu P. Pojada, fins al segle XX l'occità i el català eren la mateixa llengua en la consciència dels catalans i els occitans: així, doncs, durant molts segles hi hagué relacions humanes, migracions molt fortes entre els Països Catalans i Occitània, en què hi havia la consciència d'arribar a països on es parlava la mateixa llengua. La codificació del català modern i sobretot el manifest 'Desviacions sobre els concepte de llengua i de pàtria' foren decisius en el trencament d'aquest vincle.

Segons J. Taupiac, però, la convergència dels estàndards català i occità era una tasca de L. Alibert i de Pompeu Fabra, els pares de la normativa moderna occitana i catalana. Si P. Fabra hagués suprimit la *h* del català, hagués establert la desinència dels plurals femenins amb *-as* en lloc de *-es* o hagués adoptat l'article *lo* a l'estàndard, hi hauria hagut més convergència entre el català i l'occità modern. Tot i això, en occità, a més de l'article majoritari (*lo, la, los, las*) hi ha

també una gran diversitat d'articles personals (eth-era, le-la, etc.) que també s'usen en l'escriptura segons cada territori. A més, l'occità aranès fa els plurals femenins com en català (-es) en lloc de la forma occitana general (-as). En aquest sentit, una grafia determinada pot arribar a ésser un element emblemàtic per als parlants d'una llengua i pot ésser un factor de cohesió important. És a dir, si dues comunitats lingüístiques escriuen amb la mateixa grafia hi pot haver una tendència a reconèixer-se en la llengua de la comunitat veïna. Ara bé, és la grafia l'element determinant a l'hora d'establir una convergència lingüística? La divergència gràfica és més important que la divergència gramatical?

Per al lingüista provençal D. Sumien, abans del manifest 'Desviacions sobre el concepte de llengua i de pàtria' els discursos sobre el català i l'occità eren sovint més vagues, més ambigus. Si bé hi havia discursos que acceptaven el català com una varietat de l'occità, des del manifest va haver-hi una consciència més clara de totes dues llengües, però també més tallada. Per a aquest lingüista és indubtable que el català i l'occità formen part d'un mateix diasistema, mes creu que ningú no pot discutir tampoc que tenen dues elaboracions diferents. Segons ell, però, sovint massa insolidàries, la qual cosa és un factor negatiu per a totes dues llengües.

El català i l'occità presenten una situació de subordinació lingüística amb una gradació molt desigual segons el territori, que abraça des dels processos de substitució lingüística molt accentuats —Occitània gran, Catalunya nord, l'Alguer, la ciutat d'Alacant— a projectes de normalització més reeixits —Catalunya, la Val d'Aran, les Illes Balears—, en què les llengües dominants com ara el francès o l'espanyol condicionen el desenvolupament de les llengües subordinades. Tant

l'occità com el català mantenen un diàleg exclusiu amb la respectiva llengua dominant, la qual esdevé el model a imitar i traça el desenvolupament de la llengua subordinada.

La idea de fer convergir els estàndards català i occità cerca de millorar la intercomprensió tradicional entre totes dues llengües amb la finalitat de trencar la bipolaritat exclusiva entre la llengua subordinada i la respectiva llengua dominant. El fet que els catalans i els occitans puguin accedir fàcilment a la llengua dels veïns pot qüestionar el pes de les llengües dominants i ajudar el català i l'occità a autocentrar-se, és a dir, a ésser unes llengües més autònomes i independents i, per tant, més fortes.

Amb això, cal assenyalar que el fet que la realitat política, cultural o social dels Països Catalans i Occitània sigui diferent, no empatxa pas un interès mutu per dur a terme un acostament lingüístic. Segons D. Sumien, “la mancança de simetria no impedeix l'interès comú. L'interès del català i dels catalans com a comunitat lingüística és sostenir l'occità, i és utilitzar l'occità com a recurs interessant per al català, per a l'elaboració de la llengua catalana i també per desenvolupar relacions més estretes del català cap a una altra cosa que la comunitat lingüística espanyola. No és qüestió de desenvolupar un odi contra l'espanyol com a llengua, però és qüestió de diversificar les relacions lingüístiques del català amb les altres llengües. I l'occità seria una font i una propietat molt útil. L'interès dels occitans, naturalment, és utilitzar el dinamisme del catalanisme. I l'interès comú és desenvolupar un espai de relacions occitanocatalanes per fer un pol de dinamisme al centre dels països llatins”. L'elaboració de totes dues llengües, segons aquest

lingüista, és massa divergent: hi ha una divergència artificial que es podria evitar si l'elaboració del català es dirigís més cap a l'occità i viceversa. Així, doncs, es desenvoluparien recursos nous que s'afegirien als recursos comuns, els tradicionals que ja existeixen. Això també crearia un nou interès geopolític, geoestratègic tot creant nous referents entre els catalans i els occitans. De la mateixa manera, doncs, també es crearien noves consciències i ideologies lingüístiques.

De quina manera, però, es podria arribar a la convergència lingüística catalanoccitana? Hi ha diverses opinions sobre aquesta qüestió. Per a alguns lingüistes, un dels elements principals seria la intervenció en l'estàndard català i occità per mitjà de la tria de solucions comunes, sobretot pel que fa als usos lèxics. D'altres, però, són només favorables a col·laborar en matèria d'incorporació de neologismes. Una tercera proposta, que no exclou les anteriors, seria el bescanvi cultural entre catalans i occitans.

a) Els neologismes

La incorporació de termes nous, de neologismes, és un fet que pot incidir de ple en l'acostament o distanciament de les llengües. Si l'occità segueix el model del francès, a l'hora d'incorporar terminologia, duu a terme un procés d'acostament envers aquella llengua i es distancia del català, el qual reproduïx el mateix procés seguint l'espanyol. Per això, una de les propostes més interessants per arribar a una convergència entre el català i l'occità seria la d'incorporar neologismes de manera conjunta. De la mateixa manera que, per exemple, als països escandinaus, on, malgrat les diferents llengües estàndard que hi trobem, hom comparteix un mateix organisme regulador de terminologia.

La normativa catalana actual és més cohesionada que l'occitana, però la presència de l'espanyol és massa accentuada. L'occità sovint copia solucions franceses, italianes, i fins i tot espanyoles en el cas de l'aranès, segons l'àmbit d'influència de la llengua dominant. Tot això pot originar divergències absurdes. Segons D. Sumien hi ha molts camps on aquesta divergència es molt accentuada. Per exemple, en el camp de la gastronomia hi ha molts termes genuïnament occitans que en català s'incorporen a partir de la forma francesa com ara *bullabessa*, *foie gras*, *nyoquis*... al marge de les solucions occitanes *bolhabaissa*, *fetge gras* o *nyòcs* (tradicionals a Niça). De la mateixa manera, trobem adaptacions de mots francesos fetes a partir de l'espanyol, com per exemple *casset*, *crep*, *buró*... en comptes de la solució més lògica *casseta*, *crepa* o *bureu*.

Tanmateix, la normativa catalana ja ha establert qualche tipus de convergència amb l'occità, més que més a l'hora d'establir els topònims occitans: normalment hi ha la convenció d'adaptar-los sempre a partir de les solucions occitanes, en lloc de les franceses. Així, trobem topònims com ara *Llemotges*, *Tolosa*, *Llenguadoc*, *Canes*, etc. que han esdevingut les formes oficials. Ara bé, aquesta convenció no és pas regular, ja que hi ha molts topònims, condicionats sovint per la difusió del francès i l'espanyol, que no segueixen aquesta norma: *Lourdes* [Lorda], *Albí* [Albi], etc. Malauradament, els mitjans de comunicació tampoc no han ajudat gaire en aquesta qüestió, ja que molts cops prescindeixen d'aquest ús i fan difusió de la toponímia occitana a partir del francès, tal com fan els mitjans de comunicació espanyols.

b) La intervenció en l'estàndard

Una de les mesures d'acostament entre el català i occità que hom ha proposat és la intervenció directa en els estàndards. Les propostes que s'han fet van encaminades a seleccionar els usos lexicals i gramaticals del català i l'occità perquè hi hagi una comprensió recíproca més gran entre totes dues llengües. Dins l'Eurocongrés de l'espai català i occità es va fer un esborrany de proposta de convergència entre els estàndards català i occità, *Per un estàndard lingüístic convergent catalano-occità*, signat per Jordi Badia, Joan-Daniel Bezsonoff, Carles Castellanos, Frances Esteve i Lluís Marquet, en què es va fer èmfasi sobretot en el bagatge bàsic comú i en els aspectes crítics dels estàndards de totes dues llengües.

Pel que fa al català, hom assenyala especialment el pes de l'espanyol a l'hora d'incorporar neologismes i decidir els usos lexicals. Per exemple, s'esmentà l'ús abusiu del sufix *-ejar* en la fixació de nous verbs, calcant-los de l'espanyol, com ara *bombejar* (en lloc de *bombar*), *bloquejar* (en lloc de *blocar*) o *formatejar* (en lloc de *formatar*), etc. I també l'ús del sufix *-at*, seguint el model de l'espanyol, per a formar noms d'operacions tècniques, com *premsat* (en lloc de *premsatge*, *premsament* o fins i tot *premsada*), *centrifugat* (en lloc de *centrifugació*), *mecanitzat* (en lloc de *mecanització*). En aquest sentit, algunes de les recomanacions que es feren en la proposta per arribar a una convergència amb l'occità són la utilització restringida d'alguns mots com per exemple *afer* (en lloc d'*assumepte*), *apartament* (en lloc de *pis*), *automòbil* o *auto* (en lloc de *cotxe*), *demanar* (en lloc de *preguntar*), etc.

Segons aquesta proposta, en el procés de convergència dels estàndards català i occità no n'hi hauria prou a evitar els hispanismes que interfereixen la llengua, caldria també seleccionar l'opció lèxica més pròxima a l'occità, que sovint és també la d'un abast més internacional, com ara *succés* (en comptes d'*èxit*), *afer* (en comptes d'*assumepte*), *concurrència* (en comptes de *competència*), etc. En aquest sentit, també es va assenyalar l'existència d'un lèxic bàsic majoritari en el domini lingüístic català que coincidiria amb l'occità, però que el dialecte català central no sol emprar: per exemple, els casos d'*arena* (reemplaçat per *sorra*), *llevar* (reemplaçat per *treure*) o *mostrar* (reemplaçat per *ensenyar*), etc.

Al respecte de l'occità, es va fer la mateixa proposta que en l'exemple català: es van assenyalar els calcs del francès i es proposà l'ús restringit de mots com ara *ésser* (en lloc d'*èstre*), *nou* (en lloc de *novèl*), *òbra* (en lloc d'*obratge*), *vespre* (en lloc de *ser*), etc. També per als occitans, el fet d'intentar d'arribar a una convergència dels estàndards occità i català no vol dir, doncs, “tan sols evitar els gal·licismes que interfereixen el llenguatge oral sinó que caldria també decantar la tria dels mots avui considerats correctes cap a les opcions més pròximes al català”.

Fins i tot, la proposta de convergència és mostrà favorable a la possibilitat dels préstecs mutus, “especialment quan siguin congruents amb el geni de la llengua receptora”. És a dir, en aquesta proposta s'acceptaria la possibilitat de poder fer servir formes lèxiques occitanes en català i viceversa, en els casos en què es puguin adaptar fàcilment a la llengua receptora i que hi hagi una bona comprensió del mot.

Tot i això, la proposta d'intervenir en els estàndards pot tenir força dificultats d'implantació. Com caldria aplicar totes aquestes mesures? El procés d'intervenir en la normativa seria lent i potser difícilment assolible tenint en compte la situació sociolingüística occitana i catalana. L'escola o els mitjans de comunicació podrien ésser dues vies per dur a terme aquestes mesures. Al respecte de l'ensenyament, però, la manca d'oficialitat de l'occità a la major part del seu territori és un gran impediment a l'hora de realitzar aquest procés de convergència: si els occitans tenen serioses dificultats per ensenyar la seva llengua, és difícil pensar que puguin arribar a establir aquest tipus d'elaboració lingüística. D'altra banda, cal destacar que els mitjans de comunicació catalans actualment segueixen massa sovint el model de llengua dels mitjans de comunicació espanyols, sovint al marge de ço que s'ensinya en les facultats de comunicació catalanes. Per tant, aquesta proposta d'intervenció en els estàndards pot tenir moltes dificultats d'aplicació.

c) El bescanvi cultural i la cultura com a mercat

Una de les propostes més interessants que s'han elaborat actualment és la del bescanvi cultural. Aquesta mesura pot semblar simple, molt senzilla, però també pot tenir una aplicació amb força dificultats. Per a X. Lamuela aquesta mesura és basa en la promoció del coneixement mutu, és a dir, en el fet de practicar una política cultural conjunta, de compartir un espai de comunicació comú entre catalans i occitans. Si els catalans i els occitans fossin capaços de conèixer la producció cultural del veí, d'interaccionar-hi, això comportaria probablement una convergència de tipus lingüístic. I, és clar, això també ajudaria a sortir el català i l'occità de l'hispanocentrisme i el francocentrisme. Val a dir que un espai de

comunicació que tendís a ésser comú amb els occitans no té perquè ésser negatiu per al conjunt del domini català, ans el reforçaria respecte a la llengua dominant.

La realitat occitana i la catalana són massa divergents per establir un bescanvi de tipus cultural? La manca de simetria entre la realitat occitana i catalana és fruit de les fronteres polítiques; no sols lingüístiques, també hi ha uns altres referents. És possible de superar aquestes diferències? Per a X. Lamuela “aquesta dissimetria és una conseqüència de les fronteres d’estat i les fronteres d’estat efectivament dificulten —n’és un dels factors importants— aquestes possibilitats d’anar cap a un espai de comunicació comú”. És evident la gran divergència que hi ha entre la Catalunya del Nord i la resta de Països Catalans espanyols o entre la Vall d’Aran i l’Occitània francesa. Per exemple, si s’emet un partit de futbol, a la Catalunya nord no se’l mira gairebé ningú. De la mateixa manera, al sud, els partits de rugbi, quina audiència tenen? En aquest sentit, també, molts dels programes de televisió catalans poden ésser difícils de comprendre per a la població nordcatalana, tant pel que fa a la llengua com pels referents. Per exemple, és inimaginable que els nordcatalans puguin comprendre un programa de televisió com ara *Polònia* de TV3 perquè gran part del que es diu és en castellà i encara que parlin en català totes les referències de tipus polític són espanyoles; de la mateixa manera, al nord, en la mesura en què hi ha un mitjà de comunicació que a la resta dels Països Catalans es pugui sentir, les referències són franceses.

Aquest fenomen també ha succeït en el domini català, en el qual hi ha un espai cultural fragmentat, sobretot mediàtic. La producció cultural catalana —mediàtica, literària, etc.— no arriba a tot el domini català, sinó que ve condicionada per les

fronteres regionals. Com diu X. Lamuela, si fóssim capaços de superar les fronteres estatals, per força seríem capaços de superar les regionals catalanes. Ara bé, tal volta cal veure la incapacitat de superar les fronteres regionals abans d'intentar de superar les estatals. Com diu aquest mateix autor, "si no som capaços de crear un espai de comunicació català, difícilment crearem l'occitanocatalà". En aquesta qüestió, també és interessant d'observar com la fragmentació del català en tres o més estàndards regionals no ha ajudat gaire a resoldre aquest problema.

D'altra banda, el bescanvi cultural catalanoccità podria ajudar a dinamitzar els mercats culturals propis. En aquest sentit, si parlem de cultura com a indústria i com a mercat, el fet d'assolir un mercat més ampli pot ésser un factor molt positiu. Segons C. Castellanos, el mercat cultural català no és prou dinàmic: d'una banda, no s'ha cohesionat el mercat en l'àmbit català, és a dir, la producció cultural dels Països Catalans no arriba a tot el territori o arriba de manera fragmentada. Per exemple, hi ha moltes publicacions de les Illes Balears o del País Valencià que no arriben a Catalunya. O bé els mitjans de comunicació: tampoc no hi ha una bona reciprocitat en la recepció de canals catalans. D'altra banda, el mercat lingüístic català és massa reduït, la qual cosa és un factor negatiu per a la llengua catalana. Per això, aquest autor creu que caldria ampliar el mercat a Occitània, tenint en compte el diasistema lingüístic comú. Per això caldria crear condicions perquè els occitans i els catalans poguessin llegir en català i a l'inrevés. Segons aquest autor, aquesta mesura pot ésser extensible a comunitats lingüístiques molt pròximes com ara el benasquès, el qual es podria integrar en un "procés d'estandardització catalanoccità". En un món globalitzat, el català necessita tenir un mercat lingüístic

més ampli; altres llengües minoritàries pròximes al català com ara l'occità o el benasquès també se'n podrien aprofitar.

Tanmateix, hi ha moltes ideologies, prejudicis i influències polítiques que poden posar entrebancs a aquestes mesures. D'una banda, les ideologies francistes i espanyolistes, sovint encobertes, poden ésser un obstacle en un procés de convergència lingüística occitanocatalana. D'altra banda, també cal assenyalar la insistència de la llengua catalana a emmirallar-se en les llengües dominants, en cerca de prestigi, i a desvincular-se de la resta de llengües minoritàries i minoritzades. Pens que això és un error greu: amb aquesta actitud, el català no rep el suport de cap col·lectiu: ni de les llengües normalitzades, dominants —que no es reconeixen en el català— ni de les llengües subordinades, minoritzades —que tampoc no es veuen reflectides en el català—.

A més, la insistència del català a emmirallar-se en les llengües dominants ha provocat que el català de vegades fins i tot adopti actituds hostils envers llengües més febles. Per exemple, el fet que a la Vall d'Aran el català siga oficial i el coneixement d'aquesta llengua obligatori en l'ensenyament, en les institucions araneses, etc. respon a un patró de llengua dominant. Per què el coneixement del català ha d'ésser obligatori a la Vall d'Aran mentre que l'occità, la llengua pròpia de la Vall d'Aran, no ho és a Catalunya? És la mateixa actitud que té l'espanyol, el francès...d'imposar una llengua per damunt les altres.

4. EL DEBAT IDEOLÒGIC

Les ideologies es transformen, van canviant al llarg del temps. Les idees que en un moment determinat controlen un cert àmbit poden perdre aquest domini i ésser superades per unes altres. La fluctuació d'idees en tots els àmbits al llarg de la història n'és un bon exemple.

Els discursos panoccitanistes i els pancatalanistes que apareixen des de les darreries del segle XIX fins als anys 30 són un exemple del pes de les ideologies en el discurs sobre les llengües. En aquell temps, el debat lingüístic va prendre una gran bipolaritat: els partidaris del català i de la creació dels Països Catalans, i els partidaris de la llengua d'Oc i de la creació d'Occitània. Finalment, les idees pancatalanistes esdevingueren les idees dominants, més que més arran de la publicació del manifest 'Desviacions sobre el concepte de llengua i de pàtria'.

En part fruit d'aquest debat, avui dia hi ha la separació lingüística actual de totes dues llengües: trobem el català d'una banda i l'occità de l'altra. Tanmateix, actualment hom accepta que el català i l'occità són dues llengües molt pròximes. Seguint la terminologia de J. Coromines, la tradició catalana parla del català i l'occità com a llengües bessones; mentre que dins l'occitanisme se segueix més aviat la terminologia de H. Kloss, de llengües per elaboració, és a dir, el català i l'occità haurien esdevingut dues llengües diferents per mor d'una elaboració diferent. Val a dir que hi ha matisos diferents en aquest aspecte que cal tenir en compte: d'una banda, en la primera idea hi hauria dues llengües molt pròximes des del començament que han divergit més amb el temps; i de l'altra, una sola llengua amb varietats dialectals que ha donat lloc a dues llengües en l'època moderna. L'adhesió a un raonament o un altre té una forta càrrega ideològica: és evident que

el component ideològic del terme ‘llengua’ remet a la creació de nació en l’imaginari col·lectiu.

D’altra banda, cal assenyalar que el discurs panoccitanista dels anys 30 no es pas comparable al corrent ‘panoccità’ que podem trobar avui dia. Hi ha un discurs semblant al d’aquell temps, sobretot en grups minoritaris com ara Oc València: en aquesta entitat podríem trobar les velles idees panoccitanistes de crear una sola llengua d’Oc, de Llemotges a Alacant i de Bordeus fins a la Provença. Sovint, però, aquestes idees van embolcallades d’una desvinculació de la concepció catalanista de la llengua i del projecte Països Catalans, la qual cosa dóna compte de la magnitud del conflicte lingüístic que hi ha al País Valencià. Tanmateix, com ja he dit, els occitanistes valencians no se senten secessionistes, ja que consideren que els primers secessionistes foren els catalans, els quals mitjançant el manifest ‘Desviacions sobre el concepte de llengua i pàtria’ es desvincularen del projecte de la llengua d’Oc comuna.

Hom pot pensar que això pot ésser un indicador que l’estàndard català és massa centralista i que no dóna prou importància a les solucions lingüístiques valencianes. Pel que fa a la varietat estàndard de la llengua, cal dir que també és el resultat d’un posicionament ideològic determinat. La llengua estàndard aspira normalment a convertir-se en llengua nacional: per exemple, en el projecte del tombant del segle XIX de reconstrucció de la llengua d’Oc, els catalans i els provençals maldaven per imposar llurs formes lingüístiques en la futura norma estàndard. De la mateixa manera, Fabra i Alibert van establir el català central i el llenguadocià respectivament com a varietats estàndards del català i de l’occità. El

rebuig o l'acceptació d'aquesta norma estàndard és també una qüestió ideològica en què intervenen factors diversos, especialment en el cas de les llengües minoritzades: la manca de representativitat en l'estàndard, l'adhesió a la llengua dominant, l'auto-odi, etc.

El fet d'introduir canvis en la normativa catalana per acostar-se més al valencià no crec que fes canviar gaire la situació actual: no posaria pas fi al conflicte lingüístic valencià. La denominació 'llengua catalana' per al valencianisme secessionista és d'entrada inacceptable; també la de 'Països Catalans'. Evidentment, la concepció del català de Fabra tampoc no ajudà gaire als valencians a sentir-se representats per una llengua en la qual són marcats com un dialecte perifèric. Tal volta ja era bona la vella denominació de 'llengua llemosina', amb segles de tradició, i el model de llengua tradicional que es va mantenir fins al segle XIX.

En general, a banda de l'occitanisme valencià, els discursos panoccitanistes actuals van encaminats a fomentar l'acostament de totes dues llengües, a refermar-ne els vincles i la intercomprensió. Per tant, no hi hauria un discurs panoccitanista enfrontat al catalanista. Fins i tot podríem trobar lingüistes occitanistes que justifiquen el manifest de 'Desviacions sobre el concepte de llengua i de pàtria' de Pompeu Fabra, la desvinculació oficial del català de l'occità, per mor de la situació sociopolítica d'aquell temps.

La idea general del corrent panoccità actual és de dur a terme un acostament cultural de l'espai català i occità, de dues comunitats lingüístiques —molt pròximes des del punt de vista lingüístic i cultural— amb una situació sociolingüística adversa que portaria com a conseqüència un autocentrament de

totes dues llengües i també una convergència de tipus lingüístic. És a dir, previsiblement, en un temps futur es produirien canvis en l'estàndard català i occità, hi hauria una tendència a assemblar-se, a convergir. I al mateix temps a allunyar-se de les llengües dominants. Els factors extralingüístics com ara l'intercanvi cultural catalano-occità (producció literària, difusió dels mitjans de comunicació, etc.) crearien noves consciències i ideologies lingüístiques en els parlants i podrien ésser un factor determinant en la convergència de l'estàndard català i occità.

Hom pot pensar que també es produirien canvis en la ideologia de base de l'estàndard: la idea de llengua nacional canviaria, les fronteres es diluirien i es crearia un espai lingüístic comú. A parer meu, això no té perquè ésser així: els suecs poden llegir les publicacions que apareixen en noruec i per això no pensen que tenen la mateixa llengua ni la mateixa nació. Poden pensar que el suec i el noruec són llengües molt semblants, poden mantenir un bescanvi cultural amb els veïns; però no hi ha cap moviment nacional que els vulgui convertir en una sola entitat. És a dir, en bescanvi cultural catalanoccità no cal que hi hagi necessàriament una dissolució de dues entitats lingüístiques en una de sola. Trob que l'occità i català són llengües molt pròximes, però no pas idèntiques. El fet d'obviar les divergències entre el català i l'occità, com hem vist, seria també una ideologia.

D'altra banda, cal assenyalar també la desconfiança que hi ha actualment entre alguns sectors del catalanisme a reconèixer els vincles amb l'occità. Això pot ésser en part una herència del debat pancatalanista i panoccitanista de principi del segle

XX, però pens que també hi pot haver una ideologia espanyolista o antifrancesa encoberta, en el sentit de veure l'occità com una llengua de França, mentre que el català seria una llengua d'Espanya. Un exemple d'aquesta ideologia el podem trobar en les explicacions sobre la separació del català i l'occità de J. Veny que he esmentat en el primer apartat. O també en la política del Diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans (DIEC), continuista en gran part de la ideologia de Pompeu Fabra. La selecció del lèxic oficial respon també a uns criteris ideològics: Fabra va incloure uns mots determinats —una tria d'arcaïsmes i de dialectalismes— en el seu diccionari i en bandejà uns altres segons el seu criteri de ço que havia d'ésser el model de la llengua catalana. Molts d'aquests mots bandejats com a arcaïcs o dialectals tenien una coincidència plena amb els parlars occitans.

Amb això, un dels exemples més flagrants és l'exclusió del terme *hoc* del diccionari normatiu. Recollit pel Diccionari Alcover-Moll, aquest mot és un arcaïsmes en la major part del domini lingüístic català exepete a la Catalunya Nord, on és d'ús habitual. Aquesta paraula era la partícula afirmativa que s'utilitzava normalment en català durant l'edat mitjana, l'equivalent al *sí* actual en la major part dels dialectes catalans. És un mot genuïnament català —que coincideix amb l'*òc* occità— que trobem en tota la literatura medieval catalana. Pompeu Fabra el va eliminar del seu diccionari amb la idea de desvincular-se de l'occità. Avui dia l'IEC seguint aquesta tendència inclou en el seu diccionari una gran quantitat d'arcaïsmes i dialectalismes, però en canvi aquest terme encara no hi és.

En aquest sentit, també, fins fa molt poc temps el diccionari de l'IEC, propi de tot el domini lingüístic català, marcava els mots com a dialectals o arcaïcs en

comparació a la neutralitat del català del Principat. Afortunadament, avui dia hi ha un cert intent d'esmenar-ho, però encara trobem d'altres diccionari d'abast general, com el de l'Enciclopèdia Catalana, que segueixen aquesta política.

Tot plegat, els lligams dels catalans amb la llengua occitana són antics i intensos; sovint han traçat l'evolució de la llengua i la cultura catalana. De fet, al llarg de la història, les èpoques de més esplendor cultural per als catalans han anat de la mà dels occitans. Avui dia, però, s'albira un avenir incert en un món globalitzat en què les llengües minoritàries hauran d'esmerçar més esforços per fer-se un lloc entre les llengües dominants. La globalització pot beneficiar en molts aspectes les llengües minoritàries, en el sentit d'oferir recursos que abans no existien. Per exemple, Internet és un recurs molt útil que les llengües minoritàries poden emprar al marge de les fronteres regionals i estatals com a eina de comunicació i difusió de la llengua. Tanmateix, la pressió ideològica de la cultura com a mercat productiu global pot ésser un factor negatiu per a les llengües amb menys pes demogràfic: la difusió de les llengües minoritàries en els mitjans de comunicació, la literatura, etc. pot ésser complexa i molts cops difícilment sostenible. En aquest sentit, el projecte de convergència dels estàndards català i occità vol ésser un recurs que ajudi dinamitzar la situació actual d'aquestes dues llengües.

Com hem vist, la ideologia és sempre a la base de qualsevol discurs i és l'element principal en la planificació lingüística. Pot crear noves actituds i nous discursos entre els parlants; pot incidir en el codi lingüístic, en l'estàndard, i fins i tot pot modificar-lo. Les consideracions ideològiques, doncs, són sempre difícils de separar de les consideracions lingüístiques.

5. BIBLIOGRAFIA

- VAN DIJK, Teun A., *Ideología y discurso* (2003). Barcelona. Ariel Lingüística.
- SCHIEFFELIN, B; WOOLARD, A; KROSKRITKY, P. (edit) *Language ideologies. Practice and Theory*. (1998) Oxford studies in anthropological linguistics. Nova York Oxford.
- SEGARRA, Mila, *Pompeu Fabra. Una biografia* (1998). Barcelona. Empúries.
- LAMUELA, Xavier, *Estandardització i establiment de les llengües* (1994). Barcelona. Ed. 62.
- ALIBERT, Loís, *Gramàtica occitana segon los parlars lengadocians* (1934). s. IEC i IEO. Barcelona i Tolosa.
- BEC, Peire, *La llengua occitana*. Barcelona (1977) Ed. 62.
- FORNÉS, Lluís, *El pensament panoccitanista (1904-2004)* (2004). Universitat de València (Tesi doctoral).
- NINYOLES, R.L.,(1988[1969]): *Conflicte lingüístic valencià. Substitució lingüística i ideologies diglòssiques*. 2^a ed. València:Tres i Quatre.
- RAFANELL, August, *La il·lusió occitana* (2006). Barcelona. Quaderns Crema, Assaig.
- VENY, Joan, *Els parlars catalans (síntesi de dialectologia)* (1998). Mallorca. Editorial Moll.
- VENY, Joan, *Introducció a la dialectologia catalana* (1986). Barcelona. Biblioteca Universitària. Enciclopèdia catalana.
- TUSON, Jesus. *Mal de llengües. A l'entorn dels prejudicis lingüístics* (1998).Barcelona. Empúries.

- SUMIEN, Domergue. *La standardisation pluricentrique de l'occitan. Nouvel enjeu sociolinguistique, développement du lexique et de la morphologie*, Publications de l'Association Internationale d'Etudes Occitanes n°3,
- BOIX, E; VILA, F.X.. *Sociolingüística de la llengua catalana*. 1998. Ariel lingüística. Barcelona.
- BASTARDAS, Albert. *Ecologia de les llengües. Medi, contacte i dinàmica sociolingüística*. 1996. Proa. Barcelona.
- COSERIU, E. *Lecciones de lingüística general*, Madrid, Gredos, 1981.
- MOLL, F. de Borja. *Gramàtica històrica catalana*, Universitat de València 1991.
- BIBILONI, G. 'Un estàndard nacional o tres estàndards regionals?' dins *Perspectives sociolingüístiques a les Illes Balears* (ed. Bernat Joan), Eivissa, Res Publica Edicions, 2002.

CLAUS PER A ENTENDRE EL CONFLICTE LINGÜÍSTIC VALENCIÀ

Una imprecisió i dos arguments fal·laços.

Lluís Fornés

I

UNA UNITAT LINGÜÍSTICA IMPRECISA

Si la brega per qüestions lingüístiques continua, no ens enganyem, vol dir que el conflicte lingüístic encara està obert com fa... quants anys? I tancar els ulls a la realitat no servix de res. Des de fa... quants anys...? tots els governants polítics diuen que “això” de la llengua ja s’ha resolt. Ho va dir Lerma, ho va dir Zaplana, ho ha dit Camps. Pero...

El concepte d’unitat lingüística ha sigut, i és, clau en la cultura catalana. En parlar de la unitat lingüística sempre es posa un èmfasi extrem. Una idea que hauria d’estar reservada per a ús d’especialistes ha estat, i està, a tothora en els mitjans de comunicació i en diversos ambients. Per qué? En quin altre lloc del món hi ha un cas semblant de paranoia per la “unitat lingüística”?

Primer argument fal·laç: Traure conclusions “científiques” a partir de premisses convencionals.

Quan es parla de “llengua”, s’està parlant de “sistema lingüístic” o de “model literari i d’ús”?

Des d'un punt de vista estricte, hem d'entendre que quan parlem de "sistema" o "diasistema lingüístic" estem parlant d'un objecte d'estudi científic. Quan parlem de "llengua" en el vessant de "model literari i d'ús" estem parlant de convencions, de decisions convencionals, moltes voltes propugnades per interessos polítics que, evidentment, poden ser objectes d'estudi però que no poden tindre el rigor científic de l'estudi d'una estructura lingüística i/o del seu funcionament. És, per tant, imprescindible tindre clar la dimensió científica de la llengua i els jocs convencionals que es formen al seu entorn embolcallats amb terminologia pretesament científica que no fa altra cosa que manipular la consciència dels receptors. I cal no confondre la societat amb preteses veritats científiques donant uns resultats falsos que se servixen al gran públic i a la classe política en forma de "ciència", i, per tant, de resultats científics inqüestionables, quan, realment, són una simple fal·làcia.

En alguns casos, la "llengua, sistema lingüístic" i la "llengua, model literari" coincidixen. Passa això especialment quan darrere de la llengua hi ha un Estat. En altres casos, com el nostre, no passa. En el model literari de la llengua d'Oc, que s'estén de Guéret a Guardamar, en l'època clàssica coincidia el sistema, o diasistema, lingüístic, el model literari, o koiné trobadoresca, i la consciència dels parlants, consciència que, a Barcelona i especialment a València, tot i admetre també les formes dialectals: valencià, català..., li donava el nom unitari de llemosí, nom que corresponia a tot el sistema lingüístic.

Per posar uns exemples propers que clarifiquen més la idea: El sistema lingüístic comú a portuguesos, brasilers i gallecs, a Galícia té un model d'ús

diferent (lleugerament diferent) del portugués, i eixe ús diferent que es fa, més la consciència col·lectiva de pertinença a un Estat i a un model lingüístic diferent, ha donat un model literari distint; el gallegc és una “llengua, model literari” divers del de la resta dels usuaris del mateix sistema, amb dret, fins i tot, a ser nomenat amb categoria de llengua davant, posem per cas, del parlament de França. Portugal i Brasil, per la seua banda, compartixen el mateix model literari que, encara que té diferències també – com en el cas del gallegc- no ha donat un model literari diferent; no hi ha consciència de diferència ni s’ha produït mai la necessitat de crear-la.

En canvi, l’espanyol coincidix: el diasistema lingüístic, el model literari i la consciència dels parlants tenen la mateixa extensió.

Quan parlem de ciència, siguem rigorosos, no podem basar les nostres afirmacions en aspectes convencionals. Des del punt de vista estrictament lingüístic, -intra lingüístic-, és clar que el sistema de valencians, balears i catalans és el mateix, però també és el mateix que el dels gascons, llenguadocians, provençals, auvernyats, llemosins..., idea esta que no sol explicar-se; per qué? Amb el nostre sistema lingüístic, la civilització dels trobadors creà aquella koiné literària que els servia per a entendre’s entre totes les modalitats lingüístiques o dialectes tant del nord com del sud dels Pirineus. Llavors, coincidí plenament el sistema lingüístic i la koiné: El model literari trobadoresc de la llengua d’Oc.

La Renaixença intentà recuperar els clàssics, trobadors compresos, i per això Mistral intentà bastir una Acadèmia de la Llengua d’Oc que regulara la llengua des de Guéret a Guardamar.

Basant-se en la mateixa idea, Prat de la Riba intentà eixamplar els dominis catalans per mitjà de la idea de la construcció d'un espai anomenat Occitània o Països d'Oc. Aquell projecte s'acabà en publicar-se el Manifest antioccitanista de 1934 mitjançant el qual, Fabra, Coromines, Nicolau d'Olwer, etc. tallaren les relacions amb els occitans i propugnaren un model literari, de Pirineus avall, amb accent barceloní, on la llengua catalana fóra el centre.

Ara bé, cal aclarir que quan es parla de “llengua catalana” no es fa referència al sistema lingüístic globalment considerat. Insistim en la idea que “el nostre sistema lingüístic” va de Guéret a Guardamar. La “llengua catalana”, en canvi, el model literari i d'ús català, entés des del punt de vista convencional, que no científic, és una escisió del conjunt lingüístic global. Vegeu ací perquè des de Catalunya es posa tant d'èmfasi en la “unitat lingüística” del valencià i el català. Davall la intensa pressió es troba la consciència (la mala consciència, sens dubte) de ser, des del punt de vista lingüístic, secessionistes. A més, quan s'afirma la mateixa, es fa subratllant que és una “veritat científica”, quan no és més que una veritat a mitges, perquè s'està parlant només d'una part: del model literari construït a Barcelona i per raons polítiques. No s'explica que el sistema lingüístic globalment considerat –la Llengua- és l'anomenat diasistema ocitano-romà, o antiga llengua d'Oc. En conseqüència, la informació és incompleta, i, per tant, atenta contra els principis bàsics de la ciència.

II

DE VERITATS CIENTÍFIQUES I DE FAL·LÀCIES

Les modalitats, literàries i d'ús, valenciana i catalana, (propostes convencionals), formen part d'un mateix sistema lingüístic: el que va del nord de Llemotges al sud d'Alacant. I des de 1934 Catalunya ha volgut imposar als valencians i balears el seu model literari i d'ús, fent èmfasi que “la llengua és la mateixa”, passant per damunt de la tradició literària: el Segle d'Or és valencià, i li va donar el nom de llengua valenciana, al model literari propi, el qual, catalans i balears varen imitar durant segles. L'intent d'imposició barcelonina es fa argüint que la llengua és la mateixa –veritat científica, diuen-, quan realment s'amaga la informació científica real: la llengua, el sistema lingüístic, arriba a Llemotges. La “convenció” feta per Barcelona, la “llengua literària catalana” que es vol imposar fora del domini polític català no és una qüestió científica. En absolut.

La llengua, el model literari català, que és un model escissionista, des del punt de vista estrictament lingüístic, no és “La llengua”, és el model literari i d'ús secessionista que les necessitats polítiques catalanes van crear i que volen imposar fora de les seues fronteres polítiques (València i les Illes Balears ara; a començ de segle XX ho volien fer també en tot Occitània), a causa de les idees expansionistes de les classes dirigents catalanes, basant-se en la “unitat lingüística”, argument fal·laç perquè amaga la “unitat lingüística real” que tenim des de la civilització trobadoresca. El model literari català està basat en una llengua partida en dos. En un sistema lingüístic partit, dividit per interessos polítics.

La diferència, de la creació i ús, entre els models literaris valencià i català és fonamental. El model literari valencià es va produir de forma natural. En decaure la civilització trobadoresca i el seu model literari, a València començava la puixança que acabaria per produir el Segle d'Or Valencià. I la literatura, que tenia darrere la primera impremta de l'Estat, prengué una gran volada, així com les altres arts. El procés es va produir de forma lògica i natural. I els usuaris de la llengua d'este costat dels Pirineus, catalans compresos, varen seguir tots, de forma natural també, el prestigiós model literari valencià que havia donat un esplèndid Segle d'Or. Lògicament.

En canvi, el model literari català que es vol imposar actualment a valencians i balears –i que a estos últims els sembla bé-, ho vol fer per voluntat del nacionalisme expansionista català. Es un model literari basat en el secessionisme lingüístic, un procés rebutjat per una gran part dels valencians, que no volen renunciar ni al Segle d'Or Valencià ni al nom de la llengua. El model literari català, en voler-se imposar de forma antinatural, ha donat peu a la Batalla de València: la lluita dels valencians a acceptar les imposicions secessionistes i nominalistes del nacionalisme expansionista català.

Segon argument fal·laç: Només els filòlegs podem parlar de llengua.

No és cert. L'argument no és vàlid. L'engany comença quan es parla de llengua sense fer distinció entre la seua part realment científica, el sistema, i la part convencional, el model literari.

Els filòlegs som els únics que podem parlar de llengua quan es fa referència a “la llengua, sistema lingüístic”: fonemes, morfemes, isogloses, dialectes, idiolectes, sintagmes, sistemes, diasistemes... Tots eixos conceptes són de coneixement pràcticament exclusiu dels professionals amb una formació científica imprescindible. La “llengua, sistema lingüístic” és, per tant, el camp de treball propi, professional, en exclusiva de les persones enteses, formades, en eixa disciplina. (Per cert, i ho remarquem, del sistema lingüístic global, els nostres filòlegs, valencians i catalans, en parlen molt poc. L'ignoren. Els valencians, absolutament; els catalans, especialment a la Universitat de Girona, els darrers anys s'hi han posat a treballar, a Barcelona, també).

Els estudis i les conclusions que es facen sobre el sistema lingüístic i el seu funcionament (camp exclusiu dels filòlegs) són molt susceptibles d'arribar a conclusions científiques demostrables universalment i difícilment manipulables pels interessos espuris. Quan es parla de “llengua, model literari i d'ús” ja estem en un altre camp, més mal·leable.

La “llengua, model literari i d'ús” ja no pot ser un camp exclusiu dels filòlegs, més bé, en ser una convenció a la qual s'arriba per les necessitats socials, és del domini del poble i dels polítics, representants de les necessitats de la societat a qui servixen. Per això en les acadèmies de la llengua no hi ha només filòlegs, com es volia fer aquí, sinó també altres

usuaris de la llengua dotats: professionals, dramaturgs, poetes, escriptors, etc. Per tant, quan es diu que els polítics no poden, o no deuen, parlar de llengua es fa una afirmació fal·laç i interessada.

I en el camp de l'ús social, a més, tots els usuaris de la llengua en qüestió poden i tenen el dret a dir quin model volen usar: (quines formes, quines paraules, quines expressions), i a usar-lo, perquè d'això sí que entenen. D'isogloses no, perquè és un altre camp. En l'ús, els filòlegs també poden dir la seua, però com un usuari més. Han/hem de compartir el "model d'ús" amb la resta dels mortals. Ací ja no estem en el camp científic, professional i exclusiu, que és una qüestió diferent.

III

LLENGUA VALENCIANA

Allò que més del 62% dels valencians i valencianes enquestats pel CIS diuen que és "una llengua diferent i diferenciada del català", entenem que és, o que així la perceben, una "llengua valenciana, model literari i d'ús", que és aquella parlada hui en dia a terres valencianes, que es va formar a València en decaure la brillant civilització trobadoresca i que va produir el Segle d'Or. Hereua de les formes i la llengua d'Oc, -tant en poesia, els trobadors, com en narrativa, les noves rimades-, va anar modificant alguns trets característics de la llengua d'Oc i adaptant-los a les formes i necessitats valencianes. Aquell model literari, que fou capaç de donar obres de primer

ordre a la literatura universal, va ser imitat durant molt de temps per tots els escriptors del vessant sud pirinenc.

Actualment, el model literari valencià, fruit del conflicte lingüístic, té tres propostes: 1.-la del Departament de Filologia Catalana de la Universitat de València: catalanitzant; 2.-la de la Real Acadèmia de Cultura Valenciana, o Normes del Puig: valencianista i contrari a les formes catalanitzants; 3.- la proposta de solucionar el conflicte lingüístic de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua que vol, sense haver-ho aconseguit fins ara encara, harmonitzar els dos models literaris anteriors a fi d'acabar amb la Batalla de València. I que, els valencians, en un percentatge superior al 62%, la volen diferent i diferenciada de la "llengua, model literari i d'ús" catalana. La volen com és, amb les diferències, poques o moltes, que té respecte de la catalana. Per tant, es fa difícil pensar en un possible model d'ús convergent; fins i tot, intentar un model literari convergent servix per vendre llibres catalans a terres valencianes, sempre que no siguen de literatura infantil i juvenil. (Vegeu la traducció de Harry Potter i altres). Però, els llibres publicats, en el model literari actual, per les editorials catalanitzants de València, es vénen més bé poc a Catalunya, o gens. Tret d'algunes minories compradores selectes. I els editors valencians catalanitzants se'n queixen. Després de fer l'esforç convergent, els resultats no funcionen com teòricament seria d'esperar. O siga, que els valencians caldria que repensàrem el model convergent. Valga, això sí, la idea policèntrica; la literatura policèntrica, la llengua policèntrica... Però els models d'ús lingüístic són els que són; i el model literari ha de respondre a les expectatives i les necessitats dels valencians, dels catalans, dels provençals, dels gascons... Fem que les

nostres relacions culturals siguen més estretes, més contactes, més publicitat de llibres, revistes, etc de tota l'àrea lingüística. Això sí que cal potenciar-ho: la idea de globalitat cultural que tenim des dels trobadors. Un xiquet gascó, educat en el model gascó de la llengua occitana, o un llenguadocià, educat en el model central de la mateixa llengua, poden entendre perfectament un conte publicat en qualsevol altra forma occitana. I si l'educació s'hi dedica mínimament, poden llegir i entendre perfectament un conte editat a València, a Barcelona... Sense dubte. I al revés també, clar. ¿Qué és millor per a la venda de llibres: ser quatre milions de lectors potencials, deu o vint-i-cinc? Per a una informació global de les terres d'oc, els recomane la lectura del setmanari La Setmana: vistedit@wanadoo.fr

Insistim. La “llengua, sistema lingüístic” nostre, va de Guéret a Guardamar. Afirmació que fem des del punt de vista del rigor científic. Això no lleva que qui vulga continuar amb les disputes de caràcter polític sobre “la llengua” no puga fer-ho. En democràcia caben totes les opinions. La visió científica és una altra cosa.

